

Biologisten vanhempien kokemuksia
Mattilan perhetukikodin lyhytaikai-
sesta perhehoidosta

Heli Oikkonen

Opinnäytetyö

Tammikuu 2014

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä(t) Oikkonen, Heli	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 28.01.2014
	Sivumäärä 58	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi Biologisten vanhempien kokemuksia Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisesta perhehoidosta		
Koulutusohjelma Sosiaalian koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Kiiskilä, Taja		
Toimeksiantaja(t) Siekinen, Riitta (Jyväskylän kaupungin kehittäjäsosiaalityöntekijä)		
Tiivistelmä <p>Mattilan perhetukikoti on lastensuojelulaitos, joka tarjoaa kriisi- ja vastaanottotukipalveluita alle 12-vuotiaille lapsille. Lisäksi Mattilan perhetukikoti koordinoi lyhytaikaista perhehoitoa, missä lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle lyhytaikaista sijaishoitoa tarjoavaan perheeseen.</p> <p>Opinnäytetyössä käsitellään biologisten vanhempien kokemuksia, joiden lapset ovat olleet lyhytaikaisesti sijoitettuna perheisiin Mattilan perhetukikodin kautta. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää millaisia kokemuksia sijoitettujen lasten vanhemmilla on ollut lyhytaikaisesta perhehoidosta sekä tarvittaessa kehittää palvelua asiakaslähtöisemmäksi. Tutkimuksessa on pyritty löytämään vastaus siihen, millaisia kokemuksia biologisilla vanhemmilla oli lyhytaikaisesta perhehoidosta ja yhteistyöstä lyhytaikaisen sijaisperheen ja eri viranomaisten kanssa sekä miten lyhytaikaista perhehoitoa voisi kehittää tulevaisuudessa.</p> <p>Tutkimusote on kvalitatiivinen ja tutkimusmenetelmänä on käytetty puolistrukturoitua lomakehaastattelua puhelimitse haastatellen. Haastattelut on toteutettu kesällä 2013. Aineiston analyysimenetelmänä käytetään teemoittelu.</p> <p>Vanhemmat kokivat olevansa pääosin tyytyväisiä lyhytaikaiseen perhehoitoon, esimerkiksi informaation saantiin sekä perheen jäsenten mahdollisuuteen irtaantua tilanteesta ja saada lepoa. Osa vanhemmista kuitenkin toivoi, että vanhempi saisi enemmän vaikuttaa lapsen asioissa ja osallistua lasta koskevaan päätöksentekoon tiiviimmin. Yhteistyöhön sijaisperheen ja lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien kanssa oltiin pääosin tyytyväisiä. Kehittämisen varaa vanhemmat kokivat olevan kuitenkin osittain yhteistyön sujumisessa lyhytaikaisen sijaisperheen kanssa ja lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien kanssa, lasten tapaamisten järjestämisessä sekä tuen järjestämisessä vanhemmalle lapsen sijoituksen aikana. Tulosten perusteella voidaan sanoa, että lyhytaikainen perhehoito on perheille tarpeellinen palvelu, mutta sitä olisi hyvä profiloida asiakkaan tilanteen mukaan.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Lyhytaikainen perhehoito, lastensuojelu, osallisuus		
Muut tiedot -		

Author(s) Oikkonen, Heli	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 28012014
	Pages 58	Language Finnish
		Permission for web publication (X)
Title Biological parents' experiences of short-term foster care at Mattila's Family Support Home		
Degree Programme Social Services		
Tutor(s) Kiiskilä, Taja		
Assigned by Siekkinen, Riitta (Social Work Developer of the City of Jyväskylä)		
Abstract <p>Mattila's Family Support Home is a child welfare institution that offers crisis support and assistance services for children under 12 years of age. It also coordinates short-term family care in which children are placed in private homes for short periods.</p> <p>The thesis dealt with the experiences of biological parents whose children had been placed in short-term foster care at Mattila's Family Support Home. The aims of the thesis were to examine the experiences that biological parents had had of short-term foster care, and, based on the results, to develop the client-orientation of the services if needed. The study focused on the experiences of biological parents related to the services and to their co-operation with the short-term foster families and different authorities as well as on how short-term foster care could be developed in the future.</p> <p>The thesis was implemented as qualitative research. The research method was a half-structured form interview, and the interviews were carried out as phone interviews in the summer of 2013. Theme classification was used as the method of data analysis.</p> <p>The parents were mostly satisfied with short-term foster care, for example, with receiving information and with the opportunity of being able to withdraw from the family's situation and having some rest. Some parents, however, hoped for more influence on their children's life and greater participation in the decision making related to their children. Furthermore, the parents were mainly satisfied with the co-operation with the short-term foster families and with different authorities. However, the parents thought that co-operation with the short-term foster families and with the foster care counselors should be developed as well as the arrangements of the meetings with their children and the parents' support services. Based on the results, short-term foster care can be considered a useful service for families. However, it should be more profiled depending on the families' individual needs.</p>		
Keywords Short-term foster care, child welfare, participation		
Miscellaneous -		

Sisältö

1 JOHDANTO	3
2 LASTENSUOJELUN LÄHTÖKOHTIA	4
2.1 Lastensuojelun varhainen tuki lapsiperheille.....	4
2.2 Lastensuojelun prosessi.....	6
3 LASTENSUOJELUN PERHEHOITO	10
3.1 Perhehoito historian valossa	10
3.2 Lastensuojelun perhehoito osana lastensuojelun sijaishuoltoa	12
3.3 Lyhytaikainen perhehoito.....	13
3.3.1 Lapsen osallisuus perhesijoituksessa	14
3.3.2 Sijaisvanhempien näkökulma	17
3.4 Lyhytaikainen perhehoito Mattilassa	18
4 BIOLOGISTEN VANHEMPIEN OSALLISUUS LYHYTAIKAISESSA PERHEHOIDOSSA.....	19
4.1 Sijoituksen aiheuttama kriisi	20
4.2 Yhteydenpito lapseen ja lyhytaikaiseen sijaisperheeseen	20
4.3 Biologisen vanhemman tukeminen.....	22
5 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	23
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	24
6.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset	25
6.2 Menetelmät ja aineisto	25
6.2.1 Tutkimuksen asettelu	25
6.2.2 Osallistujat.....	26
6.3.3 Menetelmät ja aineiston keruu	26
6.3.4 Teemoittelu	29

	2
6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	30
6.4.1 Tutkimuksen validiteetti ja reliabiliteetti.....	30
6.4.2 Tutkimuksen eettisyys	31
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET BIOLOGISTEN VANHEMPIEN KOKEMUKSISTA LYHYTAIKAISEN PERHEHOIDON ASIAKKAINA	33
7.1 Sijoitusten taustat sekä sijoituksen alku.....	33
7.2 Lasten tapaamisten toteuttaminen	34
7.3 Vanhempien kokemukset lyhytaikaisesta perhehoidosta suhteessa laitoshoitoon	35
7.4 Vanhempien osallisuus ja yhteistyö eri tahojen kanssa	36
7.4.1 Yhteistyö biologisen vanhemman ja lyhytaikaisen sijaisperheen välillä	36
7.4.2 Yhteistyö Mattilan lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien kanssa.....	39
7.4.3 Yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa	41
7.5 Vanhempien palaute palvelusta ja parantamisehdotuksia lyhytaikaisen perhehoidon kehittämiseksi	42
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	43
LÄHTEET	50
LIITTEET	53
Liite 1: Saatekirje perheille	53
Liite 2: Suostumuslomake perheille	54
Liite 3: Haastattelun runko	55

1 JOHDANTO

Lastensuojelulain 54 § määrittelee, että sijaishuollossa olevalle lapselle on turvattava yhteydenpito hänelle merkityksellisiin henkilöihin. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä kuten myös lapsen sijaishuolto paikka ovat velvollisia tukemaan ja edistämään lapsen ja hänen vanhempansa välistä yhteydenpitoa. (L 13.4.2007/417.) Onnistuneen yhteydenpidon takeena on myös lapsen biologisen vanhemman osallisuuden tukeminen lapsen sijoituksen kaikissa vaiheissa.

Biologisten vanhempien osallisuuden edistämiseen on luotsattu Suomessa esimerkiksi Pesäpuu Ry:n vuonna 2013 alkanut *Lähemmäs* – hanke, jossa pyritään löytämään keinoja lapsen läheisten osallisuuden vahvistamiseen lastensuojelussa. Projektia perustellaan lakiin vedoten, mutta nähdään myös, että yhteiskunnassa on tarve läheisverkostojen osallistumiselle lastensuojelun kehittämistyössä. Hankkeen tarkoitus on lisätä läheissuhteiden arvostusta lastensuojelutyössä muun muassa edistäen lasten ja hänen läheistensä osallisuutta ja kuulluksi tuleamista sekä luoden sosiaalityöhön lapsilähtöisiä, lapsen läheissuhteita huomioivia työtapoja. Kokemusasiantuntijat näkevät sosiaalityössä tärkeänä, että lapsen läheiset tulisi ottaa mukaan neuvotteluihin, lasten ja hänen läheistensä tapaamisjärjestelyihin olisi syytä paneutua sekä vanhemmat kohdata aidosti omana itsenään. (Pesäpuu Ry 2013.)

Jyväskylän kaupungin lastensuojelussa on nähty, että lastensuojelupalveluita tulisi kehittää asiakaslähtöisemmiksi ja tuoda kehittämiskeskusteluun kokemusasiantuntijan eli tässä tapauksessa sijoitettujen lasten vanhempien näkökulma. Tämän ajatuksen pohjalta Jyväskylän kaupungin kehittäjäsosiaalityöntekijä oli yhteydessä Jyväskylän ammattikorkeakoulun lastensuojelun lehtoriin etsien opiskelijaa toteuttamaan kyselytutkimusta, jonka tarkoituksena oli selvittää **Biologisten vanhempien kokemuksia Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisesta perhehoidosta**. Tutkimukselle tavoitteita asetettiin kaksi. Ensiksi, haluttiin selvittää millaisia kokemuksia lyhytaikaiseen perhehoitoon sijoitettujen lasten biologisilla vanhemmilla oli palvelusta. Toiseksi, haluttiin kehittää palvelua asiakaslähtöisemmäksi asiakaspalautteen pohjalta. Tutkimuksen aineisto kerättiin haastattelemalla puhelimitse biologisia vanhempia joiden

lapsi oli ollut Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisessa perhehoidossa. Vanhempien vastaukset on jaettu teemoittain siten, että ne havainnollistaisivat ja vastaisivat mahdollisimman selkeästi opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin: **Millaisia kokemuksia biologisilla vanhemmilla oli lyhytaikaisesta perhehoidosta, millaisia kokemuksia heillä oli yhteistyöstä lyhytaikaisen sijaisperheen ja eri viranomaistahojen kanssa sekä miten lyhytaikaista perhehoitoa voisi kehittää tulevaisuudessa.**

2 LASTENSUOJELUN LÄHTÖKOHTIA

2.1 Lastensuojelun varhainen tuki lapsiperheille

Lapsen hyvä ja turvallinen kehitys on tae koko yhteiskunnan tulevaisuudelle, minkä takia siihen on hyvä panostaa jo ennen kuin varsinaisia ongelmia tai haasteita lapsen kehityksessä ilmenee. Vastuu lapsen hyvinvoinnin edistämisestä ja oikeuksien kunnioittamisesta ei kuulu pelkästään viranomaisille, vaan on jokaisen kansalaisen velvollisuus puuttua lapsen kaltoinkohteluun. (Taskinen 2010, 7.) Suomessa lastensuojelu pohjautuu lastensuojelulakiin, jonka keskeisiä tavoitteita on turvata lapselle hyvät kasvuolosuhteet sekä lapsen ja perheen oikeudet. 1.1.2008 uudistuneen lastensuojelulain tavoite on lisäksi siirtää lastensuojelun painopistettä ennaltaehkäisevään lastensuojelutyöhön, varhaiseen tukeen sekä avohuollon tukitoimenpiteisiin. (Taskinen 2010, 9-10.)

Ennaltaehkäisevällä lastensuojelulla pyritään lapsen kasvun, kehityksen sekä hyvinvoinnin edistämiseen ja turvaamiseen sekä vanhemmuuden tukemiseen. Ehkäisevän lastensuojelun järjestäminen on pääasiassa kunnan eri viranomaisten, erityisesti peruspalveluita tarjoavien tahojen, kuten neuvoloiden, terveydenhuollon, päivähoiton ja koulun, vastuulla. (Räty 2012, 4-5.) Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan kaikkea sellaista tukea, jota annetaan lastensuojelun asiakkuuden ulkopuolella oleville lapsille ja perheille. Konkreettisia palveluita ovat esimerkiksi vauvaperhetyö, erilaiset lasten ja nuorten ryhmät ja työpajat, taloudenhoidon ja keittotaidon kurssit sekä erilaiset perhekerhot ja muut pienten lasten vanhemmille tarkoitetut kokoontumistilat. (Taskinen 2010, 32-33.) Lisäksi kunnan tehtävä on järjestää lapsen vanhemmille, huol-

tajille ja muille kasvatuksesta vastaaville henkilöille erilaisia vanhemmuutta tukevia palveluita. Sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä opetustoimessa se tarkoittaa yhteistyötä vanhempien kanssa lapseen liittyvissä asioissa sekä vanhempien oikeutta osallistua heidän lapsiaan koskevaan päätöksentekoon. (Taskinen 2010, 33.)

Lastensuojelulain yksi keskeinen tavoite on puuttua riittävän ajoissa perheen ongelmiin, kuten päihde-, mielenterveys- ja taloudellisiin ongelmiin, varsinkin, jos ne aiheuttavat riskin vaarantaa lapsen asemaa perheessä. Lakisäännös velvoittaa varsinkin viranomaisia ryhtymään riittäviin toimenpiteisiin riittävän aikaisessa vaiheessa, jos lapsen kasvuolosuhteet, kodin olosuhteet, lapsen oma tai vanhemman käyttäytyminen tai menettely aiheuttaa huolta viranomaisessa. Viranomainen on velvollinen noudattamaan suhteellisuusperiaatetta koskevaa ”toimintaohjetta”, jolloin hänen tulee valita sellainen menettelytapa, jolla turvataan parhaiten lapsen ja perheen edun toteutuminen kyseisessä tilanteessa. (Räty 2012, 9.)

Varhaisella tuella pyritään ehkäisemään ongelmien kärjistymistä, minimoimaan osapuolten inhimillisiä kärsimyksiä sekä taloudellisia kustannuksia. Varhaisen tuen tulisi tarjota tukea lapselle ja perheelle kunnioittavasti huomioiden heidän toiveensa, olemalla avointa sekä leimaamatta perhettä. (Taskinen 2010, 46.) Lasten kanssa työskenteleville ja lastensuojelun ammattilaisille on olemassa erilaisia työvälineitä, joiden tarkoitus on auttaa työntekijää jäsentämään omia ajatuksiaan siitä, onko huoli perheen tilanteesta todellinen. Varpu-verkosto, johon kuuluvat muun muassa sosiaali- ja terveysministeriö sekä Lastensuojelun keskusliitto, esittelee verkkosivuillaan niin kutsutun huolen vyöhykkeistö- apuvälineen lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille tunnistamaan ja jäsentämään omaa kokemusta huolesta, omien auttamismahdollisuuksien riittävyttä sekä kartoittamaan lisävoimavarojen, kuten perheen läheisten tai muiden viranomaistahojen, tarvetta. Huolen vyöhykkeitä on neljää eri tasoa, jossa huoli tulisi nähdä eräänlaisena jatkumona, jossa toinen ääripää edustaa huolettomuutta tilanteesta ja toinen ääripää suurta huolen määrää. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Varhaisen puuttumisen vastuuhenkilöverkosto Varpu, n.d.) Huolen tunnistamisen jälkeen työntekijän on mahdollisuus ottaa huoli puheeksi lapsen ja vanhempiensa kanssa heitä kunnioittaen ja hienovaraisuutta noudattaen. Avoin keskusteluilmapiiri antaa perheille mahdollisuuden kertoa oman näke-

myksensä tilanteesta ja näin auttaa työntekijää ymmärtämään tilannetta paremmin sekä pohtimaan yhdessä perheen kanssa mahdollisia korjaavia tukitoimenpiteitä. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, Varhaisen puuttumisen vastuuhenkilöverkosto Varpu, n.d.). Huolen puheeksiottamisen keskeinen tehtävä onkin saada aikaan työntekijä ja vanhempien välinen liittouma, jossa käsitellään lasta koskevaa huolta yhdessä ja toinen toistaan kunnioittaen (Taskinen 2010, 47).

Kun huoli lapsesta on ilmeinen, tehdään lapsesta lastensuojeluilmoitus. Lastensuojelulaki velvoittaa tekemään lastensuojeluilmoituksen alle 18-vuotiaasta lapsesta tai nuoresta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen vaativat lastensuojelun tarpeen selvitystä. (Taskinen 2010, 49.) Lastensuojeluilmoituksen ovat velvollisia tekemään kaikki sosiaali- ja terveysalalla työskentelevät sekä esimerkiksi poliisi, opetuksen parissa työskentelevät sekä seurakunnan työntekijät. Kiteyttäen voidaan sanoa, että ilmoitusvelvollisuus koskee jokaista ammattihenkilöä, joka jollakin tavalla suoraan tai välillisesti työskentelee lasten tai nuorten kanssa. (Taskinen 2010, 50.)

2.2 Lastensuojelun prosessi

Lastensuojelun prosessi alkaa viimeistään silloin, kun lastensuojeluasia tulee vireille hakemuksesta tai kun lastensuojelun sosiaalityöntekijä on vastaanottanut lastensuojeluilmoituksen. Tämän jälkeen sosiaalityöntekijä tai lastensuojelun työntekijä arvioi pikaisesti lapsen mahdollisen lastensuojelun tarpeen. Kiireellisessä lastensuojelun tarpeessa lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti esimerkiksi lyhytaikaista perhehoitoa tarjoavaan perheeseen tai järjestää avohuollon sijoitus tai muita välittömiä tukitoimenpiteitä. (Räty 2012, 226-227.) Asiakkuuden alkaessa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tekee selvityksen lapsen tilanteesta, missä arvioidaan muun muassa lapsen kasvuolosuhteita, lapsen hoidosta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta sekä lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta. Selvityksellä pyritään arvioimaan lapsen tilannetta kokonaisvaltaisesti, joten myös lapsen huoltajia ja lapsen muita hoidosta ja kasvatuksesta esim. päiväkodin henkilöstöä, on kuultava. (Räty 2012, 228-229.) Selvitystä tehtäessä myös lasta tulee tavata henkilökohtaisesti.

Lapsen ikä ja tilanne huomioiden tulee selvittää lapsen omat näkemykset ja toivomukset hänen tilanteeseensa liittyen. (Taskinen 2010, 59-60.) Sosiaalityöntekijä voi järjestää myös läheisneuvonpidon, jonka tarkoitus on aktivoida perheen oma lähiverkosto tukemaan perhettä. Läheisneuvonpitoon voidaan kutsua esimerkiksi lapsen isovanhemmat, ystäviä ja viranomaistahoja, ja heidän osallistumisensa tulisi perustua vapaaehtoisuuteen. Läheisneuvonpidon tarkoitus on tarkastella yhdessä lapsen tilannetta sekä etsiä voimavaroja, joiden avulla lapsen tilannetta voidaan parantaa tai ongelma ratkaista. (Taskinen 2010, 60-61.)

Kun riittävä selvitys lapsen tilanteesta on tehty, sosiaalityöntekijä tekee siitä kirjallisen raportin. Raporttiin kuvaillaan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien toimintaa ja heidän mahdollisuuksiaan huolehtia lapsesta. Selvityksen perusteella arvioidaan lastensuojelun jatkotoimenpiteitä, joita ovat joko asiakkuuden päättymisen tai jatkuminen esimerkiksi avohuollon tukitoimenpiteinä tai sijoituksena. (Taskinen 2010, 62-63.)

Lastensuojelun avohuollon tukitoimilla pyritään edistämään lapsen myönteistä kehitystä sekä vahvistamaan lapsen perhettä lapsen kasvattajina. Tuen tarkoituksena on kehittää lapsen kasvuolosuhteita sekä tukea vanhemmuutta ja vanhempien kasvatustaitoa. (Räty 2012, 269-271.) Avohuollon tukitoimia järjestäessä edellytetään palvelusajien omaehtoista aktiivisuutta ja osallisuutta palvelujen järjestämiseen yhteistyössä sosiaalitoimen kanssa, joiden rooli on ennen kaikkea neuvonantajana ja ohjaajana perheen tilanteessa. Tukitoimia voidaan kohdistaa joko lapseen tai vanhempiin yksin tai koko perheen palveluina ja tukitoimina. Myös jälkihuollon piirissä oleva lapsi tai nuori voi saada avohuollon tukitoimenpiteitä. (Räty 2012, 271.) Avohuollon tukitoimia järjestävä kunnan sosiaalityöntekijä tekee tuen toteuttamisesta päätöksen, joka kirjataan asiakassuunnitelmaan. Asiakassuunnitelman tarkoitus on arvioida järjestettävien tukitoimien ja palveluiden vaikutusta sekä niiden laajuutta, riippuen asiakkaan tilanteesta. (Räty 2012, 272.)

Avohuollon tukitoimia ovat muun muassa taloudellinen tuki ja asumisen turvaaminen kuten harrastusten tukeminen tai toimeentulotuki, avohuollon muut palvelut kuten perhetyö, tukiperhetoiminta tai koko perheen loma- ja virkistystoiminta taikka avohuollon sijoitus laitokseen tai perheeseen. (Taskinen 2010, 70.) Tukitoimet vaihtelevat

yleensä eri kunnissa tarpeen ja resurssien mukaan. Jos perheen lastensuojelun tarve johtuu perheen taloudellisesta tilanteesta tai asumisolosuhteista, on kunta velvollinen järjestämään perheelle viipymättä riittävän taloudellisen tuen. Joskus pelkästään näillä toimenpiteillä pystytään katkaisemaan lastensuojelun asiakuus ja jopa ehkäistä lapsen sijoittuminen kodin ulkopuolelle. (Taskinen 2010, 70.) Kun etsitään perheelle sopivia muita avohuollon tukitoimia, tulisi ne räätälöidä sellaisiksi, että perhe todella kokisi niistä olevan apua. Jokainen kunta on velvollinen järjestämään muun muassa lasten päivähoitopalveluita, lapsiperheiden kotipalvelun, perhetyötä ja esimerkiksi vertaisryhmätoimintaa. (Taskinen 2010, 71-72.)

Avohuollon sijoitus voi olla tarpeellinen, jos joudutaan arvioimaan lapsen tuen tarvetta, lapsen kuntoutumisen takia tai lapsen väliaikaisen huolenpidon järjestämisen takia esimerkiksi huoltajan äkillisen sairauden vuoksi. Lapsi voidaan sijoittaa yhdessä vanhempiensa tai huoltajiensa kanssa esimerkiksi turvakotiin tai muuhun laitokseen. Koko perheen sijoituksen tarkoituksena voi olla myös vanhemmalle annettava hoito esimerkiksi päihdeongelman takia. (Räty 2012, 282.) Lapsi voidaan sijoittaa lyhytaikaisesti myös yksin joko laitokseen tai perheeseen, mutta vain huoltajan suostumuksella ja vain hyvin rajatuissa tapauksissa (Räty 2012, 282). Lasta yksin sijoitettaessa on jo alkuvaiheessa määriteltävä, mitä sijoituksella tavoitellaan ja arvioida sen kesto. Uusi arviointi sijoituksen jatkosta tehdään aina kolmen kuukauden välein, ellei sijoitus ole tätä lyhyempi. Päättäneen sijoituksen jälkeen lapsi palaa joko huoltajansa luokse tai sijoitusta jatketaan pidempiaikaisesti joko laitoksessa tai perheessä ja selvitetään mahdollinen huostaanoton tarve. (Taskinen 2010, 73.)

Lapsen sijoitus voi avohuollon tukitoimenpiteen lisäksi olla kiireellinen. Lapsi sijoitetaan kiireellisesti, jos hänen huolenpidossaan nähdään suuri riski ja tilanteeseen tarvitaan välttämättömiä turvatoimenpiteitä. Kiireellinen sijoitus tapahtuu joko laitoksessa tai sijaisperheessä. Sen peruste on yleensä jokin äkillinen puute lapsen huolenpidossa tai lasta selkeästi vaarantava tekijä esimerkiksi vanhempien päihteidenkäyttö, perheväkivalta, lapsen kaltoinkohtelu tai lapsen oma päihteidenkäyttö, rikoksellisuus tai itsetuhoisuus. (Taskinen 2010, 76-77.) Kiireellisessä sijoituksessa sijoituspaikka määräytyy lapsen tilanteen ja esimerkiksi iän mukaan. Lapsi voidaan sijoittaa lastensuojelulaitoksen sijaan esimerkiksi sairaalaan, jos lapsen terveydentila sitä vaatii. (Rä-

ty 2012, 298-299.) Pienten lasten kohdalla perhehoitoa suositetaan sijoituspaikkana (Vaattovaara & Maula 2010, 7). Kiireellinen sijoitus kestää enintään 30 päivää, mutta lähtökohtaisesti lapsi palaa kotiin heti, kun sijoituksen peruste raukeaa. Jos lapsen ja perheen tilanne ei kuitenkaan sijoituksen aikana parane, aletaan selvittää lapsen huostaanoton tarvetta. Jos huostaanoton valmisteleminen kestää yli 30 päivää, sosiaalihuollon johtava viranhaltija voi jatkaa sijoitusta 30 lisäpäivällä, jonka aikana selvitys huostaanoton tarpeesta on saatava päätökseen. (Taskinen 2010, 76; 82.)

Lapsen huostaanotto ja sijaishuollon järjestäminen ovat lastensuojelun viimesijainen toimenpide, eikä siihen ryhdytä ennen kuin lastensuojelun muut toimenpiteet on todettu riittämättömiksi tai mahdottomiksi järjestää. Huostaanotto prosessi voidaan laittaa alulle, jos lapsen huolenpidossa on suuria puutteita ja ne vaarantavat lapsen terveyttä ja kehitystä tai jos lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa oman terveytensä tai kehityksensä. (Räty 2012, 312.)

Lastensuojelulaki määrittelee tarkkaan huostaanotto prosessin. 41 §:n mukaan huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevien asioiden valmistelutyö on tehtävä parityönä, johon osallistuvat lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä yhdessä toisen sosiaalityöntekijän tai lastensuojelun ammattilaisen kanssa (L 13.4.2007/417). Valmistelun aikana tehdään kokonaisarvio lapsen tilanteesta, jossa pitää huomioida kaikki lapsen etuun vaikuttavat seikat pyrkien objektiivisuuteen. On oleellista, että hankittavat tiedot ja selvitykset ovat asian käsittelyn kannalta merkityksellisiä ja niiden käytöllä pyritään toteuttamaan lapsen etua. Valmistelun aikana kerätään lasta koskevaa tietoa muilta viranomaistahoilta, terveydenhuollosta, lapsen hoitopaikoista tai koulusta sekä esimerkiksi poliisilta. Lisäksi kuullaan lasta, lapsen huoltajia sekä muita lapsen lähipiiriin kuuluvia henkilöitä. (Räty 2012, 325-327.) Valmistelutyön tarkoitus on varmistaa huostaanoton lainmukaiset edellytykset, joita ovat selvitys lapsen kasvuolosuhteista tai lapsen elämäntavan vahingollisuudesta, arvio avohuollon tukitoimien mahdollisuudesta tilanteen korjaamiseksi sekä arvio lapsen edun toteutumisesta sijaishuollossa. (Taskinen 2010, 86.) Lisäksi valmisteluvaiheessa etsitään lapselle sopiva sijoituspaikka, jonka valintaan vaikuttavat lapsen tarpeet ja huostaanoton perusteet. Sijoituspaikka voi olla lapsen sukulaisten luona, sijaisperheessä, ammatillisessa perheko-
dissa, lastenkodissa tai muissa lastensuojelulaitoksissa. (Taskinen 2010, 87.)

Huostaanottoprosessi etenee valmistelutyön, asianomaisten neuvonpitojen, lapsen asiakassuunnitelman laatimisen ja sijaishuoltopaikan valinnan, jälkeen päätöksentekoon. Huostaanotosta ja lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle tehdään aina kirjallinen päätös, johon tulee liittää muutoksenhakuohjaus eli tieto valitusajasta, hallinto-oikeuden valitusviranomaisesta sekä valitusosoitteesta. (Taskinen 2010, 88.) Huostaanotto astuu voimaan heti, kun johtava viranhaltija on tehnyt päätöksen heti täytäntöönpantavasta huostaanotosta, hallinto-oikeus on määrännyt lapsen hoidon järjestämisestä tahdonvastaisen huostaanoton aikana tai jos on perusteita sijoittaa lapsi kiireellisesti. Päätös on voimassa toistaiseksi tai siihen saakka, kunnes huostaan otettu lapsi tulee täysi-ikäiseksi. Huostaanotto voidaan lopettaa vain, kun siihen ei ole enää perusteita ja päätöksen huostaanoton purusta tekee sosiaalihuollon johtava viranhaltija. (Taskinen 2010, 88-89.)

3 LASTENSUOJELUN PERHEHOITO

Lastensuojelun perhehoito tarkoittaa lapsen hoidon, kasvatuksen ja muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä yksityiskodissa eli sijaisperheessä. Perhehoitoa voidaan tarjota kiireellisesti sijoitetuille ja huostaanotetuille lapsille tai lapsille, jotka sijoitetaan avohuollon tukitoimenpiteenä. Perhehoidossa pyritään siihen, että lapsi saa kodinomaista hoitoa ja mahdollisuuden hänelle läheisiin ihmissuhteisiin. Lastensuojelulaisissa määritellään, että lapsen sijaishuolto tulisi järjestää ensisijaisesti perheessä. (Verkkotoimitus 2013.)

3.1 Perhehoito historian valossa

Perhehoidon juuret ovat alkujaan jo 1800-luvulla. Silloin lasten, vaivaisten ja köyhien elatuksesta ”huolehdittiin” elätehoidolla, jossa elätettävät sijoitettiin heistä vähiten korvausta pyytäneeseen kotiin. Tavoite oli, että kunnan kulut jäisivät mahdollisimman pieniksi. Elätehoito ja siihen liittyvät negatiivisen maineen saaneet köyhäinhuutokaupat vaikuttivat kuitenkin pitkään perhehoidon kehittämistyössä. (Markkanen 2003, 9.)

Pikkuhiljaa köyhäinhuutokauppoihin ja niiden ihmisarvoa loukkaaviin muotoihin alettiin kiinnittää huomiota, mikä johti laitoshoidon osuuden kasvuun. Vaivais – ja köyhäistalot tarjosivat hoitoa kaikenlaista hoitoa tarvitseville lapsista aviottomiin äiteihin sekä muihin vaivaisiin. Suomen itsenäistymisen myötä 1917 alkoivat muutoksen tuulet puhaltaa ja vaivaishoito käsitteenä muuttui köyhäinhoidoksi. (Markkanen 2003, 9.) 1923 tuli voimaan erillinen köyhäinhoitolaki, joka määritteli kunnan velvollisuudeksi antaa elatusta ja hoitoa jokaiselle hädänalaiselle. Jo ennen uutta köyhäinhoitolakia perhehoitoa oli annettu mielenterveyspotilaille laitospaikkojen puutteen vuoksi. Nyt myös esimerkiksi lapsia pyrittiin avustamaan omiin koteihinsa tai sijoittamaan yksityisiin koteihin. (Markkanen 2003, 9.)

1923 voimaantulleessa köyhäinhoitolaissa säädettiin useissa kohdissa huollossa olevien lasten perhehoidosta. Lain mukaan oli selvittävä sijaishuoltoapaikan sopivuus kodiksi sekä sijaisvanhempien kyvyt toimia lapsen huoltajina. Vaikka kunta oli velvollinen edelleen ylläpitämään lastenkotia, mainittiin perhehoito laissa lapsen ensisijaisena hoitomuotona. (Markkanen 2003, 10.)

Vuonna 1936 saatiin Suomessa käyttöön lastensuojelulaki, joka mukaili köyhäinhoitolakia ja siinä hyväksi havaittuja säädöksiä. Uusittu lastensuojelulaki tuli voimaan vasta 1984. Se velvoitti tukemaan lapsen omaa perhettä lapsen ensisijaisena kasvattajana. Uusitus laissa oli otettu huomioon myös lapsilähtöisyys korostamalla lapsen oikeutta tulla kuulluksi häntä koskevassa päätöksenteossa sekä hänen oikeutta pitää yhteyttä hänelle tärkeisiin ihmisiin. Uusitun lain myötä myös lapsen huolto ja holhous erotettiin erillisiksi käsitteikseen. Ennen lapsen huostaanotossa vastuu lapsen kasvatuksesta oli siirtynyt sosiaalilautakunnalle, kun taas uudistetussa laissa lapsen huoltajuus sekä holhous jäivät edelleen lapsen vanhemmille. Tämä mahdollisti vanhempien oikeuden sekä velvollisuuden osallistua omien lastensa huoltosuunnitelmien tekoon sekä se tuki vanhempien yhteydenpitoa omiin lapsiinsa. (Markkanen 2003, 10.)

Vuonna 1983 perustettu Perhehoitoliitto oli yksi aktiivisimmista yhdistyksistä perhehoidon kehittäjänä. Liiton tärkeimpiä tavoitteita oli saada yhdistykselle lisää jäseniä ympäri maan sekä lisätä perhehoitajien tietoutta oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan ja järjestää heille vertaistukea. Perhehoitoliiton tiedotustoimintaa tarvittiin myös

perhehoitajalain aikaansaamiseksi. (Markkanen 2003, 26-28.)

Perhehoitajalain voimaantulo oli vahvan painostus- ja vaikuttamistoiminnan työn tulos. Valmistelutyö kesti liki kymmenen vuotta ja se vaati perhehoitoliitolta vierailuja niin eduskuntaan kuin erilaisten tiedottamisseminaarien järjestämistä. Lopulta vuonna 1991 eduskunta käsitteli lakiesityksen ja teki sen myötä tarvittavat muutokset esimerkiksi lastensuojelulakiin. Perhehoitajalaki tuli virallisesti voimaan 1.7.1992 ja siinä määriteltiin perhehoitajien työoikeudellinen asema eli toimeksiantosuhte sekä sosiaaliturva. (Markkanen 2003, 28- 30.)

3.2 Lastensuojelun perhehoito osana lastensuojelun sijaishuoltoa

Sosiaalihuoltolaki määrittelee perhehoidon ”henkilön hoidon, kasvatuksen tai muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämisenä hänen oman kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa”. Perhehoidolla tavoitellaan mahdollisuutta antaa yksityishenkilölle perheenomaista hoitoa tukien henkilön läheisiä ihmissuhteita, edistäen hänen perusturvallisuuttaan sekä sosiaalista kehitystään. (Räty 2012, 434.) Perhehoitoa määritellään tarkemmin vuonna 1992 säädetyssä perhehoitajalaissa. Laki määrittelee esimerkiksi sen, kuka ja millä koulutuksella voi toimia perhehoitajana, perhehoitoon liittyviä kustannuksia ja palkkioita sekä toimeksiantosopimukseen liittyviä säädöksiä (L 3.4.1992/312). Perhehoitoa voidaan järjestää joko yksityisesti tuotetussa ammatillisessa perhehoidossa, jossa henkilöstön ammatilliset vaatimukset ovat tiukemmat, sekä toimeksiantosuhteisessa perhehoidossa, jossa hoitajalla ei tarvitse olla erillistä ammatillista tutkintoa tehtävään. (Räty 2012, 434.) Sosiaalitoimi on kuitenkin velvollinen järjestämään riittävää koulutusta ja valmennusta kaikille perhehoitajina toimiville sekä tukemaan heitä kasvatustehtävässä (Taskinen 2010, 127).

Perhehoitajalaki määrittelee perhehoitajan henkilönä, joka kunnan tai kuntainliiton kanssa on tehnyt toimeksiantosopimuksen kodissaan annettavasta perhehoidosta. Hoitajaksi soveltuvat henkilöt, joilla on tehtävään sopiva koulutus, kokemusta tai jotka henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella ovat tehtävään soveltuvia. (L 3.4.1992/312.) Ennen toimeksiantosopimuksen laatimista tehtävään haluavan hen-

kilön on käytävä tehtävän edellyttämä ennakovalmennus. (Räty 2012, 434.) Suomessa on yleisesti käytössä Yhdysvalloista lähtöisin oleva niin kutsuttu PRIDE- valmennus, jota hallinnoi ja valvoo Pesäpuu Ry (Vaattovaara ja Maula 2010, 41). Valmennus on sijais- ja adoptiovanhemmuutta harkitseville tarkoitettu 9 tapaamiskerran valmennuskurssi, joka kestää noin kolme kuukautta. PRIDE- tapaamiset käsittävät sekä ryhmämuotoisia, että perhekohtaisia tapaamisia yhdessä PRIDE- kouluttajien kanssa. PRIDE- valmennuksen tarkoitus on keskeisen tiedon jakaminen muiden osallistujien kanssa sekä kokemuksellinen oppiminen. Harjoitusten avulla pyritään selvittämään sijaisvanhemmiksi harkitsevien omia vahvuuksia, valmiuksia sekä kehittämistarpeita. Sijaisvanhemmaksi aikovalla täytyy olla valmiuksia suojella ja hoivata lasta, tukea lapsen kehitystä ja kehityksellisiä viivästymiä, tukea lapsen yhteydenpitoa tämän syntymävanhempiin, olla sitoutunut sijaisvanhempana oloon sekä toimia yhteistyössä lapsen ja perheen viranomaisten kanssa. Valmennuksen jälkeen perhe yhdessä kouluttajien kanssa arvioi, voivatko he ryhtyä sijaisvanhemmiksi ja lopullisen päätöksen tekee ryhmää kouluttava sosiaalityöntekijä. (Pesäpuu Ry 2010.)

3.3 Lyhytaikainen perhehoito

Lyhytaikainen perhehoito on työskentelyprosessi, jossa lapsi sijoitetaan lyhytaikaiseen sijaisperheeseen yleensä hyvin lyhyellä varoitusaajalla. Sijoitus lyhytaikaiseen sijaisperheeseen voi olla lastensuojelun avohuollon sijoitus tai lapsi on voitu sijoittaa perheeseen kiireellisesti. Lastensuojelutyö voi olla myös huostaanoton ja sijaishuollon valmisteluvaiheessa, jonka aikana lapsi voidaan sijoittaa lyhytaikaiseen sijaisperheeseen. (Vaattovaara ja Maula 2010, 8-9.)

Lyhytaikaisessa perhesijoituksessa lapsi on sijoitettuna perheeseen yleensä vain lyhyemmän ajanjakson. Lähtökohtana on, että lapsi palaa takaisin vanhempiensa luokse tai toiseen, pidempiaikaiseen sijaiskotiin. Lyhytaikaisen sijoituksen aikana sijaisvanhemmat havainnoivat lapsen sekä hänen vanhempiensa välistä vuorovaikutusta, sekä dokumentoivat ja välittävät siitä tietoa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. (Vaattovaara ja Maula 2010, 9.)

Lyhytaikaisessa perhehoidossa arvioidaan aina lapsen kotiinpaluun edellytyksiä ja niiden täyttymistä. Kiireellisen sijoituksen aikana arvioidaan huostaanoton tarvetta, kun taas avohuollon sijoituksessa voidaan yhdessä lapsen huoltajien kanssa pohtia tukitoimenpiteitä tai huostaanoton ja sijaishuollon järjestämisen tarvetta. Arviointia on mahdollista toteuttaa lyhytaikaisessa perheessä sijaisvanhempien toimesta, jos heillä on arviointiin liittyvää ennakkovalmennusta ja ohjauksen kautta siihen riittävät valmiudet. Sijaisperheellä tulisi kuitenkin olla tukenaan myös sosiaalityöntekijän työnohjauskellinen tuki ja ammattilaisen osaaminen. (Vaattovaara ja Maula 2010, 11.) Arvioinnin tarkoitus on tuottaa tietoa, johon pohjautuen tehdään suunnitelma lapsen elämäntilanteen korjaamiseksi. Ennen kaikkea se pohjautuu lapsen tarpeiden arviointiin, jossa lapsen ja perheen kokonaistilannetta tarkastellaan lapsen tarpeiden näkökulmasta. (Vaattovaara ja Maula 2010, 11.)

Lyhytaikaisessa perhesijoituksessa lapsi voidaan joutua sijoittamaan hyvinkin vähäisillä taustatiedoilla. Lyhytaikaisten sijaisvanhempien pitäisi pystyä tekemään havaintoja, joiden pohjalta he luovat lapsen päivittäiseen hoitoon, huolenpitoon ja lapsen tarpeisiin vastaamiseen liittyvät ratkaisut. Sijaisvanhemmille on havainnoinnin tueksi kehitetty esimerkiksi 'Havainnointitietoja lyhytaikaiseen perhehoitoon sijoituksesta'-lomake, jonka on tarkoitus helpottaa ja selventää sijaisvanhempia havainnoinnissa. Lomakkeessa pyydetään kirjaamaan havaintoja muun muassa lapsen terveydentilaan liittyen, lapsen käyttäytymiseen arjen eri tilanteissa sekä havaintoja lapsen ja tämän syntymävanhempien kohtaamistilanteista. Lomakkeen tarkoitus ei pelkästään välitä havainnointitietoa ammatillisen tiimin tai biologisten vanhempien käyttöön, vaan olla myös apuna sijaisvanhemmille arjen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. (Vaattovaara ja Maula 2010, 13-14.)

3.3.1 Lapsen osallisuus perhesijoituksessa

Oli kodin ulkopuolelle sijoitus lyhyt tai pitkä, yllättävä tai jo pitkään suunnitteilla ollut, on se lapselle aina suuri elämänmullistus. Sijoitettaessa kodin ulkopuolelle lapsi joutuu eroon hänelle tärkeistä ihmisistä, vieraiden ihmisten luokse perheeseen, jonka tavat ja elämäntyyli voivat olla lapselle täysin vieraita. (Hämäläinen 1998, 10.) Jotta

vältettäisiin kodittomuuteen, yksinäisyyteen ja menettämiseen liittyviä tunteita, tulisi sijoituksessa noudattaa lapsikeskeistä työskentelyotetta. Tällä tarkoitetaan muun muassa sitä, että turvataan lapsen tarpeet perhe-elämään sekä turvallisiin lähellä pysyviin aikuisiin (Vaattovaara ja Maula 2010, 18).

Lyhytaikaisessa perhehoidossa niin lapsen, vanhempien kuin sijaisvanhempien osallisuuden kunnioittaminen on yksi työskentelyn tavoitteista sijoituksen kaikissa vaiheissa (Vaattovaara ja Maula 2010, 18). Lapsen osallisuutta on määritelty myös lastensuojelulain 53§:ssa, jonka mukaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on huolehdittava siitä, että sijaishuollossa olevalle lapselle selvitetään hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisella tavalla, miksi lapsi on sijoitettuna sekä kerrottava hänelle niistä toimista, joihin on ryhdytty tai tullaan ryhtymään sijoituksen aikana. Lastensuojelulain mukaan lapsella tulisi olla oikeus keskustella itseään koskevista asioista sekä sijaishuollon toteuttamisesta. (Räty 2012, 423.)

Christine Väliavaara on jaotellut teoksessaan ”Lapsilähtöisiä vuorovaikutuksen välineitä” lapsilähtöisen työskentelyn 10 periaatteeseen, joiden tarkoitus on tukea lapsen osallisuutta (tai oikeutta olla osallistumatta) lastensuojelussa. Ensimmäisen periaatteen mukaan työskentelyn lähtökohtana on lapsi itse eli viranomaisten kanssa tapahtuvia tapaamisia tulisi ohjata lapsen halukkuus osallistua työskentelyyn sekä sellaiset teemat, joita lapsi haluaa itse käsitellä, huomioiden lapsen kehitystaso sekä yksilölliset ominaisuudet. Lapselle tulisi antaa tietoa, miten lastensuojelussa toimitaan ja miksi. (Ketola 2008, 79.) Toisen periaatteen mukaan työntekijän tulisi olla kykeneväinen itsereflektioon eli hänen tulisi arvioida ja kehittää omaa työskentelyään tiedostaen samalla oma elämäntarinansa ja tunnistaen omat ”tapauksesta” heränneet tunteensa. Näin voidaan välttää tilanteet, jossa aikuinen toimii tunteidensa vallassa lapsen tilanteen kohdatessaan. (Ketola 2008, 79.) Lapsilähtöisen työskentelyn tulisi olla myös eettisesti kestävä, millä tarkoitetaan lapsen oikeutta tietää, miksi hänen kanssaan työskennellään. Työntekijän tulisi huolehtia siitä, että lapsi kokee työskentelyn mielekkäänä eikä hän joutuisi missään vaiheessa petetyksi tai häpäistyksi. Tulisi myös huolehtia siitä, että lapsella on riittävästi voimavaroja käsitellä vaikeita asioita. (Ketola 2008, 80.)

Suunnitelmallisella lastensuojelutyöskentelyllä ehkäistään sattumanvaraisuutta. Työntekijän olisi oltava koko ajan tietoinen siitä, mihin työskentelyssä pyritään, ja pystyttävä kuitenkin joustavuuteen tilanteesta riippuen, jottei lapsi tule kuulluksi työntekijän suunnitelman mukaisten asioiden rajaamissa kehyksissä. (Ketola 2008, 80.)

Välivaara tuo esiin myös sen, että lapsi tulisi nähdä tasa-arvoisena toimijana. Aikuinen toimii lapsen kanssa yhdessä, luoden mahdollisuuksia ja tilaisuuksia lapselle rakentaakseen lapsen ymmärrystä tilanteeseen. (Ketola 2008, 80.) Edellytys toimivalle yhteistoiminnalle ja ymmärrykselle on dialogisuus lapsen ja aikuisen välillä. Kohtaamisen alkua helpottaa aikuisen välittävä, hyväksyvä ja utelias suhtautuminen lapseen ja on tärkeää antaa lapsen ensin itse kertoa, mitä hänellä on sanottavaa. Dialogissa voi parhaimmillaan syntyä oivalluksia ja ymmärtämystä, mitä aluksi kummallakaan osapuolella ei ollut. (Ketola 2008, 81.) Dialogin onnistumisessa tulisi ottaa myös huomioon myös erilaiset tilannetekijät, sillä ne vaikuttavat lapsen tapaan kertoa elämästään. Aikuisen tulisi käyttää sellaisia menetelmiä, jotka ovat lapsen kehitystason mukaisia ja kiinnittää huomiota toimintaympäristöön – onko ympäristö lapselle riittävän houkuttava ja virikkeellinen. Esimerkiksi toiminnallisia menetelmiä käyttämällä voidaan helpottaa lasta nimeämään tunteitaan, tuottamaan tarinaa elämästään lisäten lapsen itseymmärrystä. (Ketola 2008, 82.)

Lapsilähtöiseen työskentelyyn tulisi sisältyä se näkemys, että lapsi on perheensä jäsen. Lapsen kanssa työskennellessä myös lapsen perhe osallistuu työskentelyyn tavalla tai toisella. He ovat parhaimmillaan lapsen voimavara, joten asioita tulisi käsitellä yhdessä heidän kanssaan tehden näkyväksi lapsen kokemus häntä kunnioittaen. (Ketola 2008, 81.)

Kun dokumentoidaan lapsen tuottamaa tietoa, tulisi työntekijän pidättäytyä tulkinnoilta. Lapsen tarina tulisi kirjata ylös siten, kuin lapsi sen kertoo, jotta mitään merkityksellistä ei jäisi dokumentoimatta. Dokumentoinnin apuvälineinä voidaan käyttää esimerkiksi nauhoituksia ja lapsen piirustuksia, joita analysoimalla saadaan tietoa lapsen ajatusmaailmasta. (Ketola 2008, 82.)

3.3.2 Sijaisvanhempien näkökulma

Sijaisvanhemmaksi tulemista kuvataan useissa teoksissa ja tutkimuksissa kasvun prosessina, mihin liittyy erilaisia haasteita. Lastensuojelun perhehoidon työkirjassa (2008) sijaisvanhemmaksi kasvamisen prosessia kuvataan erilaiseksi kuin biologisessa vanhemmuudessa. Haasteita luo varsinkin alkuvaiheessa kiintymyssuhteen luominen lapseen, jota voi vaikeuttaa joko sijaisvanhemman oma pelko kiintyä sijoitettuun lapseen liiaksi taikka lapsen sopeutumishaasteet uuteen perheeseen. Sijoituksen keskivaihetta kuvataan usein seesteiseksi, kun taas sijoituksen loppua kohden erilaiset tunteet ja lapsesta luopumisprosessi saattavat olla sijaisvanhemmalle vaikeita käsitellä. (Mantila, Mikkonen & Väinölä 2008, 23;27.) Sijaisvanhemmaksi tuskin kuitenkaan ryhdyttäisiin, ellei se toisi asianomaisille iloa elämään. Sijaisvanhempia haastatellessa sijaisvanhemmaksi ryhtymistä on selitetty useimmiten lapsettomuudella, sisäisellä halulla auttaa ja hoitaa lapsia sekä toiveena perustaa perhe tai saada lisää lapsia perheeseen. Sijaisvanhemmuudessa koettiin hyvänä mahdollisuus seurata lapsen kasvua ja kehitystä, kokea molemminpuolista rakkautta lapsen kanssa sekä kokemus siitä, että tekee tärkeää työtä. (Marjomaa & Laakso 2010, 44-45.)

Lyhytaikaisen sijaisperheen tehtävä on jopa pitkäaikaista sijaisperhettä vaativampi. Perheellä täytyy olla osaamista kohdata ja hoitaa kriisejä, käsitellä ja selvittää lyhytaikaisuuden tuomista emotionaalisista ja käytännön kysymyksistä sekä tehdä ja välittää havaintoja lastensuojelun arvioinnin käyttöön. Ryhdyttäessä lyhytaikaiseksi sijaisperheeksi, kaikkien perheen jäsenten tulisi olla päätöksestä yhtä mieltä. Perheen jäsenten elämäntilanteiden tulee olla vakaat ja heillä tulisi olla kykyä käsitellä monenlaisia lapsen lyhytaikaiseen sijoitukseen liittyviä tunteita. (Vaattovaara & Maula 2010, 35.)

Lyhytaikaisen sijaisperheen valmennus sekä tuki ovat tärkeä osa lyhytaikaiseksi sijaisperheeksi kasvamista. Valmennuksen läpikäymisen tarkoitus on lisätä sijaisvanhempien itseluottamusta sekä heidän jaksamistaan vaativassa tehtävässä. Se koostuu kuudesta osa-alueesta jonka teemat vaihtelevat vastaanottoperheenä toimimisesta kiintymisen ja erilaisten tunteiden käsittelyyn, työskentelymenetelmiin lapsen kanssa, yhteistyöhön lapsen syntymävanhempien kanssa sekä perhehoitoon liittyvään lain-

säädäntöön. Valmennuksen aikana on tarkoitus arvioida, onko lyhytaikaisella sijaisperheellä valmiuksia lapsen suojeluun ja hoivaan, lapsen kehityksen tukemiseen, lapsen syntymävanhempien ja muiden läheisten ihmisten yhteydenpidon turvaamiseen, lapseen sitoutumiseen sekä yhteistyön tekemiseen lapseen liittyvissä asioissa. (Vaativaara & Maula 2010, 40-42.)

3.4 Lyhytaikainen perhehoito Mattilassa

Mattilan perhetukikoti on vuonna 1981 perustettu Jyväskylän kaupungin lastensuojeluyksikkö, joka tarjoaa ympärivuorokautisia kriisi- ja vastaanottokodin palveluita alle 12-vuotiaille lastensuojelun tarpeessa oleville lapsille ja heidän perheilleen. Mattilan perhetukikodissa lapsi sijoittuu joko osastolle tai lyhytaikaiseen perhehoitoon perhetukikodin ulkopuolelle yksityiskoteihin. Lisäksi perhetukikodin yhteydessä toimii tietun asumisen perheyksikkö, jolla on perheille neljä asuntoa Mattilan läheisyydessä. (Jyväskylän kaupunki 2013.)

Mattilan perhetukikodin toiminta on lyhytaikaista arviointi- ja vastaanottokotitoimintaa. Työskentely tapahtuu perhekeskeisesti huomioiden lapsen ja perheen yksilölliset tarpeet sekä tiiviissä yhteistyössä eri yhteistyötahojen kanssa. (Jyväskylän kaupunki 2013.) Mattilan perhetukikodin lyhytaikainen perhehoito on tarkoitettu lapsiperheille, joiden elämäntilanne vaatii ulkopuolisen tahon apua arkeen ja perheen jaksamiseen. Perheessä saattaa tulla tilanteita, jossa lapsi ei voi asua kotona vanhempiansa tai huoltajiensa luona. Tällaisia tilanteita voi olla esimerkiksi vanhemman vakava sairastuminen, ja jos perheellä ei ole läheisiä, joiden luokse lapset voisivat vaikeassa tilanteessa hetkeksi muuttaa asumaan. Lastensuojelun työntekijöiden selvittäessä perheen lastensuojelun tarvetta, on tilanteita, jossa lapsen edun mukaista on tarjota lapselle määräaikaista perhehoitoa. Perhehoito kestää yleensä muutamasta päivästä useampaan kuukauteen ja sen jälkeen lapsi voi palata joko kotiinsa tai pitkäaikaista hoitoa tarjoavaan sijaishuoltopaikkaan. (Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisen perhehoidon esite perheille, n.d.)

Mattilan perhetukikodin lyhytaikaista perhehoitoa tarjotaan 14 lapselle. Perhehoita-

jien tehtävänä on tarjota lapselle turvalliset olosuhteet sekä turvata ja tukea lapsen ikätasoista kehitystä. (Jyväskylän kaupunki 2013.) Perhehoitajaksi voi hakea kuka tahansa lyhytaikaisena sijaisperheenä toimimisesta kiinnostunut perhe ottamalla yhteyttä Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksikköön. Perhehoitajiksi haluavat perheet joutuvat kuitenkin käymään perhehoitajain edellyttämän PRIDE- valmennuksen, jonka jälkeen heidät voidaan hyväksyä tehtävään. Perhehoitajat osallistuvat lapsen asiakassuunnitelman tekemiseen asiakaspalaverissa sekä sitoutuvat hoitamaan lasta tarvittavan ajan. Perhehoitajien tehtävä on havainnoida ja kirjata lapsen arkea perheessä sekä huolehtia lapsen vanhempien yhteydenpidosta. He myös kuljettavat lasta vanhempiensa tapaamisiin ja lisäksi huolehtivat lapsen terveydenhuollosta. (Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisen perhehoidon esite perheille, n.d.)

Perhehoidon järjestämiseen osallistuvat Mattilan lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajat sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijät yhteistyössä lapsen vanhempien ja perhehoitajien kanssa. Erilaisia tukimuotoja ovat muun muassa lapsikohtaiset tukipalvelut, vanhempien tukipalvelut, lapsipohjaiseen asiakassuunnitelmaan pohjautuvat palvelut sekä Mattilan lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien tuki virka-aikoina ja sen ulkopuolella. Toimintaa valvovat lapsen sosiaalityöntekijät, Mattilan lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajat ja Keski-Suomen sijaishuoltoyksikkö sekä Länsi-Suomen aluehallintovirasto. (Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisen perhehoidon esite perheille, n.d.)

4 BIOLOGISTEN VANHEMPIEN OSALLISUUS LYHYTAIKAISESSA PERHEHOIDOSSA

Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle ei ole pelkästään suuri muutos lapsen elämässä, vaan se vaikuttaa usein kriisin lailla myös vanhempaan. Vaikka sijoituksen taustalla on aina lapsen edun mukainen päätös ja päätöksen sijoituksesta ovat voineet tehdä vanhempi yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa, se ei poista sitä tosiseikkaa, että sijoitusta seuraa aina suuri elämänmuutos. Tässä elämänmuutoksen läpikäymisessä ja sen hyväksymisessä vanhempi tarvitsee pitkäaikaista tukea kriisin läpikäymiseen sekä omien voimavarojen löytämiseen etävanhempana. Perhehoidossa koroste-

taan vanhemmuuden tärkeyttä ja nähdään syntymävanhemman osallisuus tärkeänä osana sijoitusprosessia. Vanhemman osallistaminen tapahtuu tiiviin ja intensiivisen työskentelyn kautta, joka etenee kriisin aiheuttamien tunteiden läpikäymisen kautta yhteistyöhön sijaisperheeseen ja vanhemman omien voimavarojen vahvistamiseen ja tukemiseen. (Kujala 2003, 11; Vaattovaara & Maula 2010, 30.)

4.1 Sijoituksen aiheuttama kriisi

Lastensuojelun perhehoidon työkirjassa (2008) kuvataan hyvin lapsen syntymävanhemman prosessia ja kriisin vaiheita lapsen jouduttua sijoitukseen. Kriisi aiheuttaa vanhemmassa yleensä jonkinasteisen shokkitilan, jolle tyypillistä on havainnointikyvyn kapeneminen eli vanhempi ei kykene kuulemaan tai ymmärtää mitä sosiaalityöntekijä hänelle kertoo. Vanhempi voi kokea myös epätodellisuuden ja ulkopuolisuuden tunteita. Shokkivaihetta seuraa reaktiovaihe, jossa vanhempi tuntee tyypillisesti syyllisyyden tunteita ja häpeää sekä toisaalta vihaa ja syytöksiä muita kohtaan. Joillakin reaktio aiheuttaa eristäytymistä sekä päihteiden lisääntyvää käyttöä. Kriisin seuraava vaihe on kriisin ja tunteiden käsittelyn vaihe, joiden käsitteleminen antaa voimia surutyöhön sekä lopulta sijoituksen hyväksymiseen. Hyväksymisen vaiheen saavuttaakseen vanhempi tarvitsee yleensä paljon tukea esimerkiksi henkilökohtaisen keskustelun mahdollisuutta sekä vertaistukea. Ilman riittävää tukea vanhempi voi jumiutua reaktiovaiheeseen reagoiden tilanteeseen aggressiivisesti vastustaen ja kuormittaen sekä lastensuojelun työntekijöitä että sijaisvanhempia tai vastaavasti vetäytyä yhteistyöstä ja yhteydenpidosta lapseen. (Mantila ym. 2008, 65- 67.)

Vanhempi, joka saa tukea kriisin aikana ja sen jälkeen, hyväksyy yleensä helpommin lapsensa sijoituksen ja helpottaa siten myös lapsen kiinnittymistä uuteen perheeseen. Kriisin työstämisellä on todettu olevan positiivisia vaikutuksia ja samalla se vahvistaa vanhemman omia voimavaroja. Näin hänen on helpompi huomioda myös lapsen tarpeet ja huolehtia yhteydenpidosta sijaisperheeseen. (Mantila ym. 2008, 66.)

4.2 Yhteydenpito lapseen ja lyhytaikaiseen sijaisperheeseen

Lapsen ja vanhemman välisen yhteydenpidon säilymistä tulisi pitää yhtenä onnistuneen sijoituksen kulmakivistä. Yhteydenpidon säilymiseen liittyy yhteistyö vanhemman, sijaisperheen ja sosiaalityöntekijän välillä, käytännön järjestelyt lapsen ja vanhemman tapaamisissa sekä niiden aiheuttamat vanhemman omat tunnereaktiot. Huoltosuunnitelmapalavereissa, joissa sovitaan ja suunnitellaan lapsen tapaamiseen liittyvät asiat, ovat läsnä ainakin lapsen syntymävanhemmat, sijaisvanhemmat sekä sosiaalityöntekijä. Joskus myös vanhemmalla on mukanaan tukihenkilö, jonka tarkoitus ei ole pelkästään läsnäolollaan tukea vaan myös selvittää vanhemmalle lakitekstejä ja ”sosiaalityön kieltä”. Huoltosuunnitelmat tulee tarkistaa säännöllisesti ja suunnitelmaan kirjata tapaamisasiat riittävän selkeästi ja yksiselitteisesti. (Kujala 2003, 40.)

Lapsen ja vanhemman välisen yhteydenpidon säilymiselle on tärkeää, että tapaamiset ovat säännöllisiä ja sovituista ajankohdista pidetään kiinni. Vanhemman sitoutuneisuus tapaamisiin viestittää lapselle, että vanhempi hänestä edelleen välittää eikä ole lasta hylännyt. Tapaamisajoista kiinnipitäminen helpottaa myös sijaisvanhempien elämää, kun he voivat suunnitella ja järjestää tapaamisiin ja omaan elämäänsä liittyvät asiat. (Kujala 2003, 41.) Sovittujen tapaamisaikojen lisäksi olisi hyvä pitää kiinni yhteisesti sovituista pelisäännöistä ja päättää, missä on paras paikka tavata. Tapaamispaikaksi voidaan sopia sijaiskoti, mutta joskus vanhempi voi kokea tapaamisen sijaisperheen kotona kiusalliseksi. (Kujala 2003, 42.) Varsinkin sijoituksen alkuvaiheessa neutraali tapaamispaikka, kuten leikkiapuisto tai kahvila, voi olla sijaiskotiä parempi vaihtoehto. Olisi myös hyvä suunnitella, kuinka kauan tapaamiset kestävät. Alkuvaiheessa tapaamiset ovat yleensä lyhyempiä, sillä lapsi ja vanhempi ovat silloin vielä itse yleensä kriisissä ja tarvitsevat aikaa rauhoittuakseen ja tilanteeseen tottumiseen. Lapselle tulisi antaa aikaa rauhassa totutella uusiin järjestelyihin. Lisäksi tapaamisten pituudessa tulisi ottaa huomioon vanhemman voimavarat ja lapsen ikä. (Kujala 2003, 43.)

Vanhempi voi kokea yhteydenpidon lapseen olevan vaikeaa useista eri syistä. Voi olla vaikeaa hyväksyä sitä, että lapsi asuu toisessa perheessä ja tapaamiset sijaisperheen kotona voivat olla raskaita. Se on usein muistutus siitä, että lapsi ei ole enää kotona eikä vanhempi häntä sinne voi sillä hetkellä ottaa. Lapsi saattaa osoittaa kiintymyksen merkkejä sijaisvanhempiaan kohtaan, mikä on paitsi hämmentävää, myös kateuden

tunteita herättävää. Joskus biologinen vanhempi kokee olevansa lapsensa asioissa ulkopuolinen, sillä hän ei aina näe ja koe lapsen arkea. Osattomuuden tunteita voivat aiheuttaa tilanteet, jossa vanhemmalle on jätetty jotakin ”arkipäiväistä” kertomatta, jonka vanhempi kuitenkin kokisi tärkeäksi tietää. Olisi tärkeää, ettei vanhempi jäisi yksin tunnekuormansa taakan alle, vaan saisi halutessaan purkaa jollekin tilanteisiin liittyviä kokemuksia. Oma tunnekuormitusta voi purkaa myös mieleen palauttaminen siitä, että sijoituksella tavoitellaan lapsen etua. (Kujala 2003, 41-42.)

Yhteistyö sijaisvanhempien ja lapsen biologisten vanhempien välillä on lapsen toipumisen edellytys (Hämäläinen 1998, 18). On tärkeää, että syntymävanhemmat ja sijaisvanhemmat pyrkivät luomaan luottamuksellisen suhteen ja jakamaan kuulomia aivan arkisiinkin asioihin liittyen. Vanhemmalle tulisi syntyä kokemus siitä, että hän pystyy keskustelemaan sijaisvanhempien kanssa myös mieltään askarruttavista asioista, mutta ei lapsen ollessa läsnä. Kun vanhempi ymmärtää, hyväksyy ja näyttää, että sijaisvanhempien tarkoitus on huolehtia lapsesta eikä kilpailla lapsen vanhemmuudesta, se auttaa myös lasta sopeutumaan sijaisperheeseen. (Kujala 2003, 44.)

4.3 Biologisen vanhemman tukeminen

Marjomaan ja Laakson kyselytutkimuksessa ”Terveisiä täältä kodista –Lasten, sijaisvanhempien, syntymävanhempien ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmia lastensuojelun perhehoitoon” (2010, 74) sijoitettujen lasten vanhemmilta oli kysytty olivatko he saaneet minkäänlaista tukea lapsen huostaanottoon ja sijoitukseen liittyvissä asioissa. Tukea saaneet vanhemmat olivat päässeet purkamaan tuntojaan muun muassa lastenvalvojalle, ystäville sekä sijaisvanhemmille. Enemmän tukea olisi kaivattu viranomaisten taholta sekä lisäksi vanhemmat kaipasivat psyykkistä tukea, tietoa asioiden etenemisestä ja sijoituksen syistä sekä tietoa siitä, miten lapsen voisi saada takaisin kotiin.

Kysely antaa viitettä siitä, että useimmat vanhemmat haluaisivat saada lapsensa takaisin kotiin ja että riittävän tuen voimin se voisi olla mahdollista. Vanhemman ja lapsen välinen yhteydenpito on sekä vanhemman että lapsen etu ja sitä vaikeuttaviin

asioihin on mahdollista järjestää helpotusta käytännön järjestelyjen, neuvonpitojen ja henkisen tuen avulla. (Kujala 2003, 17.)

5 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Sijoitettujen lasten lyhytaikaisesta perhehoidosta on verrattain pidempiaikaiseen perhehoitoon nähden melko vähän tutkimuksia, mutta viimeisen viiden vuoden aikana aihetta on alettu tutkia enenevässä määrin. Biologisten vanhempien näkökulmaa on tutkittu taas enemmän pidempiaikaisen sijoitusten näkökulmasta. Lyhytaikaisesta perhehoidosta on saatavilla pääasiassa vain opinnäytetöitä.

Keväällä 2008 Heli Räsänen ja Salla Sillgren kirjoittivat opinnäytetyön *Sijaisvanhempien yhteistyö biologisten vanhempien kanssa sijoituksen aikana*. Sen tavoitteena oli tutkia sijaisvanhempien ja sijoitetun lapsen biologisten vanhempien yhteistyötä lapsen sijoituksen aikana sekä pyrittiin kuvaamaan yhteistyön eri muotoja sijaisvanhempien ja lapsen biologisten vanhempien näkökulmasta. Tutkimus toteutettiin haastattelemalla sijaisvanhempia. Tuloksissa ilmeni, että sijaisvanhempien yhteistyö biologisten vanhempien kanssa oli ollut pääasiassa ulkopuolisten tahojen määrittelemää ja melko vähäistä. Sijaisvanhemmat kuitenkin näkivät, että biologisilla vanhemmilla tulisi olla oikeus lasten tapaamiseen, mutta tapaamiset tulisi toteuttaa lapsen etu huomioon ottaen.

Satu Kelinin ja Tarja Vuorelan opinnäytetyössä *Pienten lasten lyhytaikaisen perhehoidon kehittäminen Mattilan perhetukikodissa* (2008) kuvataan työelämän kehittämishanketta, jossa kehittämisympäristönä oli Mattilan perhetukikodin lyhytaikainen perhehoito. Hanke toteutettiin, kun lyhytaikainen perhehoito oli Mattilan perhetukikodissa vasta kokeiluasteella. Perhehoitajia haastattelemalla ja lyhytaikaisen perhehoidon kokeilutoimintaa kuvailemalla löydettiin kehittämistarpeita ja muutosehdotuksia, joiden pohjalta kehitettiin Mattilan perhetukikodin perhehoidon palvelukuvaus.

Lastensuojelun lyhytaikainen perhehoito – Biologisten vanhempien kokemuksia Pelastakaa Lapset Ry:n kehittämishankkeesta ja lapsitutkimuksen haasteita (Eronen &

Hämäläinen) on keväällä 2009 toteutettu opinnäytetyö yhteistyössä Pelastakaa Lapset Ry:n lastensuojelun lyhytaikaisen perhehoidon kehittämishankkeen kanssa. Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää hankkeen kautta sijoitettujen lasten biologisten vanhempien kokemuksia palvelusta sekä tarkastella teorian kautta lapsitutkimuksen etiikkaa ja lapsen osallisuutta lyhytaikaisen perhesijoituksen aikana. Aineisto kerättiin haastattelemalla sijoitettujen lasten biologisia vanhempia. Tulosten perusteella palveluun oltiin kokonaisuutena tyytyväisiä sekä sen nähtiin antavan perheelle apua ristiriitojen selvittämiseksi.

Katri Tiikkaja kirjoitti keväällä 2011 opinnäytetyön *Lyhytaikaista perhehoitoa lapsen parhaaksi – Haastattelututkimus perhehoitajien kokemuksista*, missä tutkittiin Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisten perhehoitajien kokemuksia perhehoitajana toimimisesta sekä heidän näkemyksiään yhteistyöstä Mattilan perhetukikodin kanssa. Opinnäytetyön tavoite oli löytää palvelusta mahdollisia kehittämisen osa-alueita, jotka voitiin ottaa tarkasteluun palvelua kehittäessä. Sijaisvanhempien kokemukset vaihtelivat yksilöstä riippuen, mutta pääsääntöisesti kaikki kokivat työnsä positiivisena. Myös kehitettävää ilmeni, muun muassa perhehoitajien palkkoihin, lomiin sekä yhteistyöhön biologisten vanhempien kanssa liittyen.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Mattilan perhetukikoti ja Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksikön kehittäjäsosiaalityöntekijä Riitta Siekkinen etsivät sosiaalialan opiskelijaa toteuttamaan kehittämishanketta, jonka tarkoituksena oli kerätä puhelinhaastatteluilla palautetta lyhytaikaisen perhehoidon kokeneilta asiakasperheiltä. Palautteen keräämisen ensisijainen tavoite oli saada tietoa biologisten vanhempien kokemuksista lyhytaikaiseen perhehoitoon liittyen sekä olla avuksi jatkossa LYPE (lyhytaikainen perhesijoitus) -ohjaajille palvelun kehittämiseksi. Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja sijaishuoltoyksikön yhteistyössä päätettiin tehdä aiheesta samalla myös opinnäytetyö *Biologisten vanhempien kokemuksia Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisesta perhehoidosta*.

6.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyössä tavoitteita oli kaksi. Ensimmäiseksi, haluttiin kartoittaa asiakasperheiden kokemuksia Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisen perhehoidon palvelusta. Perheiden palaute antaa osviittaa siitä, onko palvelu ollut perheille sopiva. Toinen tavoite on palautteen perusteella tarvittaessa kehittää lyhytaikaista perhehoitoa asiakaslähtöisemmäksi.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä ovat

- 1 Millaisia kokemuksia biologisilla vanhemmilla oli lyhytaikaisesta perhehoidosta?
- 2 Millaisia kokemuksia biologisilla vanhemmilla oli yhteistyöstä lyhytaikaisen sijaisperheen kanssa?
- 3 Millaisia kokemuksia biologisilla vanhemmilla oli yhteistyöstä eri viranomais-
tahojen kanssa?
- 4 Miten lyhytaikaista perhehoitoa voisi kehittää tulevaisuudessa?

6.2 Menetelmät ja aineisto

6.2.1 Tutkimuksen asettelu

Mattilan perhetukikoti aloitti vuonna 2007 alussa oman toimintansa kehittämiskokeiluna lyhytaikaisen perhehoidon palvelun, joka toteutettiin yhteistyössä Jyväskylän kaupungin lastensuojelun sijaishuollon, Kehys-hankkeen sekä Pelastakaa Lapset Ry:n Keski-Suomen aluetoimiston kanssa. Mattilan perhetukikodin perhehoidon kehittämisen lähtökohtana oli pienen lapsen varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen kehittymisen merkitys sekä toisaalta saada lisäresursseja tarvittaviin kriisisijoituksiin. Lisäksi haluttiin pienentää Mattilassa asuvien lasten ikäjakaumaa. Kokeilun tavoitteina oli selvittää perhehoidon soveltuvuus lastensuojelulaitoksen toimintamuodoksi sekä mallintaa toimintaa osaksi Mattilan perhetukikodin toimintaa. Kokemus oli onnistunut, joten toiminta vakinaistettiin osaksi Mattilan perhetukikodin toimintaa. (Hil-

tunen n.d.)

Vuodesta 2007 toiminta on lisääntynyt ja sen käyttö Mattilan perhetukikodin tuen muotona on vakiintunut osaksi organisaation toimintaa. Keväällä 2011 Katri Tiikkaja kirjoitti Mattilan perhetukikodille opinnäytetyön *Lyhytaikaista perhehoitoa lapsen parhaaksi – Haastattelututkimus perhehoitajien kokemuksista*, jossa keskityttiin selvittämään LYPE- perheiden kokemuksia perhehoidosta sekä heidän näkemyksiään yhteistyöstä Mattilan perhetukikodin kanssa. Tutkimus keskittyi nimenomaan sijaisperheiden kokemuksiin ja haastattelut osoittivat, että Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisen perhehoidon järjestämisessä on vielä kehittymisen osa-alueita. Tällä tutkimuksella on pyritty tuomaan kehittämiskeskusteluun myös lapsen biologisten vanhempien kokemuksia lyhytaikaisesta perhehoidosta, jotta toimintaa voitaisiin kehittää entistäkin asiakaslähtöisemmäksi ja vastaamaan kaikkien osapuolten tarpeita.

6.2.2 Osallistujat

Tutkimuksen osallistujat olivat Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisen perhehoidon lasten biologisia vanhempia tai huoltajia, jotka olivat olleet lyhytaikaisen perhehoidon asiakkaita. Perhetukikodin lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajat olivat alustavasti yhteydessä perheisiin, joista 15 perhettä lupautui osallistumaan tutkimukseen. Kyseisille perheille lähetettiin lisäksi Mattilasta saatekirje (ks. liite 1), jossa esiteltiin tutkimuksen aihe ja opinnäytetyön tekijä, haastattelun tema sekä suostumuslomake (ks. liite 2), jolla varmistettiin, että puhelinhaastattelut voitiin varmasti toteuttaa. Lopulta 7 perhettä palautti suostumuslomakkeen ja nämä 7 perhettä muodostivat opinnäytetyön lopullisen osallistujaryhmän. Tutkimukseen osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja osallistujien anonyymiyys säilyi koko tutkimuksen ajan.

6.3.3 Menetelmät ja aineiston keruu

Tässä tutkimuksessa tarkoituksenmukaisin tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusmenetelmä, koska tavoite on kehittää lyhytaikaista perhehoitoa

asiakslähtöisemmäksi perustuen asiakasperheiden kokemuksiin lyhytaikaisesta perhehoidosta. Tehokas keino asiakaspalautteen keräämisessä on kartoittaa asiakkaiden kokemuksia palvelusta esimerkiksi puhelinhaastatteluiden avulla. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aiheesta saadaan kokonaisvaltaisempaa informaatiota, jolla pyritään sen laajempaan ymmärtämiseen (Key 1997).

Useissa teksteissä, jotka käsittelevät kvalitatiivista tutkimusta, suositellaan haastattelun käyttämistä tutkimusmenetelmänä. Verrattuna muihin kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmiin, haastatteluista voidaan saada syvällisempää tietoa aiheeseen liittyen, koska haastattelijä voi tiedustella osallistujan motivaatiota osallistumiseen, kysyä jatkokysymyksiä sekä rohkaista haastateltavaa kertomaan tarinansa. (Simons 2009.) Haastattelussa vastaajalla on mahdollisuus vastata kysymyksiin omin sanoin sekä tuoda esille omia ajatuksiaan, jolloin vastaukset ovat totuudenmukaisempia (Vuorela 2005, 42).

Haastattelun käyttämiseen tutkimusmenetelmänä liittyy monia etuja. Ennen kaikkea siihen liittyy joustavuus eli haastattelijä voi tarvittaessa toistaa kysymyksen, oikaista väärinkäsityksiä, selventää kysymyksen asettelua ja muotoa sekä toimia vastavuoroisesti käyden samalla keskustelua haastateltavan kanssa. Kysymykset voidaan tarvittaessa esittää haastattelijan haluamassa järjestyksessä ja palata kysymyksiin myöhemmin uudelleen. Haastattelun etu liittyy myös haastateltavien todennäköisempi osallistuminen haastatteluun, sillä luvan annettuaan haastateltavat harvemmin enää kieltäytyvät haastattelusta ja aineiston käytöstä tutkimusaineistona. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 74.)

Tässä tutkimuksessa tutkimusmenetelmä oli puhelinhaastattelu, jonka osapuolia olivat opinnäytetyön kirjoittaja, hänellä vastausten kirjaamisen apuna opiskelija Jyväskylän ammattikorkeakoulusta (*Työelämälähtöinen kehittämistoiminta*-kurssin puitteissa) sekä haastateltava. Puhelinhaastattelua käytetään yleensä enemmän strukturoiduissa joukkotutkimuksissa, mutta sitä voidaan myös hyvin käyttää puolistrukturoiduissa haastatteluissa. Silloin haastattelijan tulee kiinnittää erityistä huomiota kysymysten asetteluun ja niiden pituuteen sekä puhua hieman hitaammin kuin kasvokkain haastateltaessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 64-65.) Menetelmänä puhelinhaastat-

teluun päädyttiin, koska haastateltavia oli alustavien tietojen mukaan melko paljon ja se koettiin menetelmänä käytännöllisempänä edellä mainitusta syystä. Osa haastateltavista asui eri kunnassa, kuin haastattelija, joten puhelinhaastattelu oli myös tämän takia helpompi toteuttaa.

Haastattelun runkona toimi puolistrukturoitu lomakehaastattelu, jossa kirjaamisen apuna käytettiin suljettuja ja avoimia kysymyksiä sisältävää vastauslomaketta (ks. liite 3). Puolistrukturoidusta haastattelusta käytetään usein myös termiä teemahaastattelu, jossa haastattelussa keskitytään tiettyihin teemoihin eli aihepiireihin. Puolistrukturoiduille haastatteluille taas ominaista on, että vaikka haastattelukysymykset ovat kaikille vastaajille samat, voidaan kysymyksiin vastata omin sanoin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47.) Lomakehaastattelussa kysymykset liittyvät yleensä tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun kannalta merkityksellisiin teemoihin eli tutkimuksen viitekehukseen, tutkittavaan ilmiöön sekä ennakkotietoihin tutkimusaiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2012, 75). Haastattelun runko tuli toimeksiantajalta, mutta osaa kysymyksistä päädyttiin muokkaamaan puhelinhaastatteluun sopivampaan muotoon eli lyhentämään ja järjestelemään ne selkeämpään järjestykseen. Haastattelun teemat muotoutuivat karkeasti kuuden aihealueen ympärille, joita olivat sijoituksen vaiheet, yhteistyö lyhytaikaisen sijaisperheen kanssa, yhteistyö lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien ja sosiaalityöntekijän kanssa, lasten tapaamisten toteuttaminen, vanhempien kokemukset Mattilan lyhytaikaisesta perhehoidosta sekä vanhempien palaute palvelusta.

Haastattelut toteutettiin kesä-heinäkuun aikana vuonna 2013. Puhelinhaastattelut tehtiin Mattilan perhetukikodissa käyttäen talon sisäistä puhelinta sellaisessa tilassa, jonne ei ollut pääsyä muilla kuin haastattelijalla ja vastausten kirjaajalla. Haastatteluita ei nauhoitettu, koska alun perin haastateltavia odotettiin olevan paljon enemmän ja täten kaikkien haastatteluiden litterointi ja vastausten läpikäynti oletettiin olevan aikaa vievää ja tutkimuksen luonteeseen nähden työlästä. Osa haastatteluista oli jo pidetty, ennen kuin kaikki osallistujat olivat palauttaneet suostumuslomakkeen, joten vastausten kirjaamistapaa olisi ollut tässä vaiheessa epäeettistä muuttaa. Lisäksi saatekirjeessä oli esitetty, ettei haastatteluita tulisi nauhoittamaan. Haastattelutilanteessa puhelimen kaiutin pidettiin päällä. Jotta vanhempien vastaukset saataisiin kir-

jattua ylös mahdollisimman tarkasti, keskittyi toinen pelkästään haastattelemaan (opinnäytetyön tekijä) ja toinen kirjaamaan (opiskelija JAMK:ista). Kirjattua aineistoa kertyi noin 28 sivua (7 haastattelua, jokainen noin 4 sivua) itse kirjoitettua tekstiä.

6.3.4 Teemoittelu

Käytettäessä tutkimusmenetelmänä teemahaastattelua, voidaan aineisto purkaa kolmella eri tavalla. Jos tutkijalla on käytössään tietokone, hän voi käyttää teemojen löytämiseksi erillistä tekstianalyysiohjelmaa, joka koodaa ja ryhmittelee samaa teemaa koskevat vastaukset yhdeksi kokonaisuudeksi, tai sitten tutkija voi itse kirjata tiedot kirjoitusohjelmaa apua käyttäen ja etsiä kirjoitusohjelman etsi-komennolla teemoja vastauksista leikkaa-liimaa periaatteella. Kolmas tapa purkaa kerätty aineisto on käyttää apuna ns. merkintäkortteja, jolloin tutkija kerää haastateltavan samaa teema-aluetta koskevat vastaukset samalle kortille. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 141-142.) Tässä tutkimuksessa aineisto on purettu ns. merkintäkorttimenetelmällä, koska vanhempien vastaukset kirjattiin jo alun perin käsin kyselylomakkeeseen. Käytännössä saman teeman alle sopivat vastaukset on kerätty samalle paperille, jossa kukin haastateltava erotettiin tietyllä numerolla.

Aineiston purun jälkeen kertyneeseen materiaaliin tutustutaan tarkemmin. Tutkija voi kokonaisuuden ymmärtämisen helpottamiseksi käyttää erilaisia tekniikoita, joita ovat esimerkiksi kysymysten esittäminen aineistolle (Kuka? Mikä? Milloin? Missä? ja Miksi?) tai kiinnittää huomiota tiettyihin sisällöllisiin teemoihin, kuten olosuhteisiin, prosesseihin, tapahtumiin sekä suhteisiin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 143.)

Kun aineisto on purettu ja siihen on kunnolla tutustuttu, alkaa analyysivaihe. Analyysi etenee analyysistä synteiesien luomiseen. Analyysivaiheessa aineistoa eritellään ja luokitellaan, synteiesivaiheessa tutkittavasta ilmiöstä pyritään luomaan kokonaiskuva ja esittämään se uudessa perspektiivissä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 145.) Tässä tutkimuksessa analyysi alkoi ensin etsimällä aineistosta aihepiirejä, jotka havainnollistaisivat tutkimuksen keskeisiä teemoja sekä teoriapohjaa. Vanhempien vastaukset järjesteltiin ja pilkottiin arkeittain (A3) konkreettisesti leikkaa-liimaa menetelmällä, jossa

samaan kysymykseen liittyvät vastaukset koottiin allekkain erotellen ne numeroin toisistaan. Kun kaikki aineisto oli luokiteltu aihepiireittäin, muodostettiin näistä kokonaisuuksista eri teemoja. Teemoiksi muodostuivat sijoitusten taustat ja alku, lasten tapaamisten toteuttaminen, vanhempien kokemukset lyhytaikaisesta perhehoidosta suhteessa laitoshoitoon, vanhempien osallisuus ja yhteistyö eri tahojen kanssa sekä vanhempien palaute palvelusta ja parantamisehdotuksia lyhytaikaisen perhehoidon kehittämiseksi.

Analyysivaihetta voidaan erään määritelmän mukaan kuvata kolmivaiheisena prosessina, jonka osia ovat kuvailu, luokittelu ja yhdistely. Kuvailun tarkoitus on kartoittaa henkilöiden, tapahtumien ja kohteiden ominaisuuksia ja piirteitä, jotta tutkittavaa ilmiötä olisi helpompi ymmärtää. On myös tärkeää tuoda esille ilmiön asiayhteys aikaan, paikkaan ja siihen kulttuuriin, jotta lukija voisi ymmärtää asian laajemman sosiaalisen tai historiallisen merkityksen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 145-146.) Aineiston kuvailua seuraa luokittelu, jossa tarkoitus on jäsentää tutkittavaa ilmiötä vertaillen sen eri osia toistensa kanssa. Jäsentäessään aineistoa, tutkija tekee päätelmiä siitä, mitkä teemat tutkimuksessa toistuvat ja mitkä niistä todellisuudessa ovat keskeisiä tutkimuksen kannalta. Kriteerit täyttäviä luokkia ovat sellaiset luokat, jotka ovat yhteydessä tutkimuksen tavoitteisiin, aineiston laatuun sekä sopusoinnussa tutkijan oman teoriapohjan ja tiedon jatkotyöstämisen kanssa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 147-149.) Tässä tutkimuksessa tutkimusmenetelmä toimi jo karkeasti tutkimuksen luokittelun pohjana, jossa kyselylomakkeen kysymykset muodostivat alustavat pääteemat. Kun aineisto on pääpiirteittäin luokiteltu, järjestellään se uudelleen yhdistellen jo olemassa olevia luokkia. Yhdistely ei ole sattumanvaraista, vaan sen tarkoituksena on löytää luokkien välille samankaltaisuuksia tai säännönmukaisuuksia. Jotta saadaan muodostettua lopulliset yläteemat tai yläluokat, voidaan luokkia joutua sekä pilkkomaan että yhdistelemään. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 149-150.)

6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

6.4.1 Tutkimuksen validiteetti ja reliabiliteetti

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa mitataan yleensä tutkimuksen validiutta ja reliabiliteettia. Validi tutkimus on sellainen, missä mittari tai tutkimusmenetelmä mittaa juuri sitä, mitä on suunniteltukin mittaavan. (Hirsjärvi ym. 1997, 231.) Tutkimuksen voidaan nähdä myös oleva validi, jos tutkimustulokset on esitetty totuudenmukaisesti ja täsmällisesti tai tuloksissa on kuvailtu tarkasti haastateltavien vastauksia (Gibbs 2007, 91). Opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää biologisten vanhempien kokemuksia Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisesta perhehoidosta sekä yhteistyöstä lyhytaikaisen sijaisperheen ja viranomaistahojen kanssa. Haluttiin myös saada kerättyä vanhempien palautetta ja kehittämisideoita lyhytaikaiseen perhehoitoon liittyen. Luotettavuutta lisää, että tutkimustulokset on pyritty esittelemään mahdollisimman monipuolisesti ja niillä sanoin, miten vanhemmat haastatteluissa itse vastasivat. Tulokset vastaavat tutkimuskysymyksiin, joskin haastattelun joitakin osa-alueita olisi voinut vielä enemmän jatkotyöstää ja kysymyksen muotoilua muokata avokysymyksiksi. Haastatteluiden nauhoittamatta jättäminen on voinut vaikuttaa vastausten tarkkuuteen, vaikka kirjuri vastaukset mahdollisimman tarkasti pyrkikin kirjaamaan ylös. Toisaalta haastatteluvaiheessa tekijöitä oli kaksi, joista toinen keskittyi kirjaamaan toisen pelkästään haastattellessa. Lisäksi vastaukset käytiin vanhempien kanssa haastattelun lopussa vielä uudestaan läpi, jotta virheiden tai väärinymmärrysten määrä minimoitaisiin. Tuloksissa on esitetty suoria lainauksia joistakin vanhempien vastauksista, mutta niitä on litteroituun aineistoon verrattuna vähän, koska kirjaamalla vastauksia käsin joitakin sanoja saattaa puuttua tai puhuttu kieli muuttunut kirjaajan kädessä.

Reliabiliteetti tarkoittaa sitä, että jos tutkimus toistettaisiin ja tutkittava henkilö olisi sama, saataisiin sama tulos. Mittaustulokset siis toistuisivat. Tulosten reliabiliutta voidaan määritellä myös siten, että kaksi arvioijaa päätyy samanlaiseen tulokseen. (Hirsjärvi ym. 1997, 231.) Tutkimuksen vaiheet on pyritty kuvailemaan mahdollisimman tarkasti, joten vastaavantyyppinen tutkimus olisi mahdollista toteuttaa. Näin ollen tutkimuksen reliabiliteetti toteutunee.

6.4.2 Tutkimuksen eettisyys

Kun valmistellaan kvalitatiivista tutkimusta, tutkijan täytyisi tarkastella mahdollisia eettisiä kysymyksiä, mitä liittyy tutkimuksen tekemiseen esimerkiksi lupa-asioita, salassapitoa, aineiston keräämistä ja analyysiprosessia, tutkijan ja osallistujan välistä suhdetta sekä tutkimusten raportoimista (Orb ym.2001).

Tutkimukseen osallistuvien tulee aina olla tietoisia siitä, mihin he ottavat osaa ja antaa selkeä suostumus osallistumisestaan. Suostumuslomaketta olisi aina hyvä käyttää sekä keskustella ja hyväksyttää se tutkimuksen toimeksiantajalla tai muulla tarkastajalla. (Robson 2007.) Osallistujan täytyy ymmärtää tutkimuksen tarkoitus, tutkimuksen aikataulu sekä menetelmät, joita käytetään. Heillä täytyy olla mahdollisuus kysyä kysymyksiä ja saada niihin vastaus. Osallistuminen perustuu aina vapaaehtoisuuteen ja osallistujan täytyy olla kykeneväinen antamaan suostumuksensa. Osallistujan pitäisi myös tiedostaa oikeutensa pysyä anonyyminä koko tutkimuksen ajan.

Tässä tutkimuksessa kaikki vapaaehtoiset osallistajat allekirjoittivat suostumuksensa suostumuslomakkeeseen. Lomakkeen liitteenä oli saatekirje, jossa kuvattiin tutkimuksen tarkoitus, osallistumisen kesto sekä kuvaus käytetystä tutkimusmenetelmästä. Se sisälsi myös opinnäytetyön tekijän yhteystiedot, jos osallistujilla oli haastatteluun liittyen mitään kysymyksiä. Tutkimuskirje lähetettiin osallistujille etukäteen ja he toimittivat sen kirjeessä mukana olevassa lähetyskuoressa Mattilan perhetukikotiin. Osallistujilla oli oikeus jättäytyä tutkimuksesta missä vaiheessa tahansa.

Aineiston käsittely perustuu kolmeen pääperiaatteeseen. Ensin, tutkijan täytyy miettiä tarkasti, miten aineisto tullaan keräämään. Toinen pääperiaate on päättää, kuka on vastuussa kerätyistä aineistosta sekä aineistonkeruuprosessista. Kolmas pääperiaate on päättää, kuinka aineisto tullaan säilyttämään ja kellä on pääsy materiaaliin. (Garbrah 2012.)

Opinnäytetyön aineisto kerättiin puhelinhaastatteluina, johon osallistui opinnäytetyön tekijä sekä vastausten kirjuri (opiskelija Jyväskylän Ammattikorkeakoulusta). Vastausten kirjaaja allekirjoitti myös ennen haastatteluita salassapitosopimuksen. Haastateltavien vastaukset kirjattiin ylös vastauslomakkeisiin, mutta ainoastaan haastattelijalla oli pääsy kirjattuun materiaaliin myöhemmin. Dokumentit säilytettiin turvalli-

sessä paikassa lukkojen takana. Ainoastaan opinnäytetyön tekijällä oli pääsy kerättyyn aineistoon kirjausprosessia lukuun ottamatta sekä vuosi tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Yhden vuoden säilytyksen jälkeen kaikki kerätty aineisto tuhoetaan silppuamalla.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET BIOLOGISTEN VANHEMPIEN KOKEMUKSISTA LYHYTAIKAISEN PERHEHOIDON ASIAKKAINA

Tutkimuksen tulokset on jaettu viiteen pääteemaan, joita ovat sijoituksen taustat ja sijoituksen alku, lasten tapaamisten toteuttaminen, vanhempien kokemukset lyhytaikaisesta perhehoidosta suhteessa laitoshoittoon, vanhempien osallisuus ja yhteistyö eri tahojen kanssa, sekä vanhempien palaute ja kehittämissuhteet lyhytaikaisen perhehoidon kehittämiseksi.

7.1 Sijoitusten taustat sekä sijoituksen alku

Haastateltavien joukkoon valikoitui sekä isiä että äitejä, joille yhteinen tekijä oli, että heidän lapsensa olivat olleet jossakin vaiheessa lyhytaikaisessa perhehoidossa. Sijoitusten pituudet vaihtelivat alle yhdestä kuukaudesta yli puoleen vuoteen. Kysyttäessä syytä siihen, mitkä olivat johtaneet lapsen lyhytaikaiseen perhesijoitukseen, vastausten kirjo oli laaja. Syyt vaihtelivat vanhempien päihteiden käytöstä mielenterveyden ongelmiin ja vanhempien uupumukseen sekä viranomaisten huolesta perheen tilanetta ja vanhempien jaksamista kohtaan. Osa sijoituksista alkoi avoimuuden tukitoimenpiteinä ja osa kiireellisenä sijoituksena. Joissakin tapauksissa vanhempi itse oli ottanut sosiaaliviranomaiseen yhteyttä, kun taas osassa tapauksista sijoitus oli tapahtunut vanhempien tahdonvastaisesti. Sijoituksen päättyessä suurin osa lapsista oli palannut kotiin omaan perheeseen. Osaa sijoituksista oli jatkettu lasten pidempiaikaisena perhesijoituksena tai lyhytaikaisessa sijaisperheessä. Lisäksi erälle perheelle oli tarjottu mahdollisuutta koko perheen kuntoutukseen sijoituksen päättyttyä.

Lapsen lyhytaikainen sijoitus poikkeaa työskentelyprosessina pitkäaikaisesta sijoituk-

sesta, koska sijoitus tapahtuu yleensä nopealla aikataululla (Vaattovaara & Maula 2010, 9). Suurin osa vanhemmista oli kokenut saaneensa riittävästi tietoa Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisesta perhehoidosta. Ne, jotka kokivat, että eivät saaneet palvelusta riittävästi tietoa, olivat kokeneet sijoituksen alun ristiriitaisena. Joillakin lapsen sijoitus oli tapahtunut kiireellisesti, eikä vanhempi ollut sitä ennen kuullut palvelusta. Eräs vastaajista esimerkiksi ilmaisi, että jos sijoitusta olisi suunniteltu etukäteen, hän olisi varmasti ottanut palvelusta selvää tarkemmin. Eräs vanhemmista oli kokenut tilanteen sijoituksen alussa vaikeana, joten annettua tietoa oli ollut vaikea ottaa vastaan, vaikka sitä hänen mielestään oli kuitenkin ollut tarjolla. Mantilan, Mikosen ja Väinölän (2008, 64-65) teoksessa kirjoitetaan siitä, kuinka erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa biologinen vanhempi voi olla kriisissä. Kriisin akuutissa vaiheessa on tyypillistä, että shokissa oleva ei kykene kuulemaan tai ymmärtämään hänelle kerrottua.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista määrittelee, että sosiaaliviranomaisen olisi selvitettävä asiakkaalle tarpeeksi selkeästi hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä muut seikat, joilla on vaikutusta asiakkaan tilanteeseen (L 22.9.2000/812). Lähes kaikki vanhemmista kokivat saaneensa riittävästi tietoa sijoituksen syistä ja sen tarpeellisuudesta ja muutama heistä liian vähän. Ne, jotka kokivat saaneensa tietoa liian vähän, olivat kokeneet syynä sijoituksen kiireellisyyden sekä yhteistyön viranomaisiin olleen heikkoa.

7.2 Lasten tapaamisten toteuttaminen

Vanhemmilta kysyttiin, mitä mieltä he olivat Mattilan perhetukikodin tilojen sopivuudesta tapaamisissa, olisivatko vanhemmat halunneet tavata lastaan jossain muualla ja kokivatko he saaneensa tavata lastaan riittävästi sijoituksen aikana.

Pääsääntöisesti kaikki vastaajista olivat olleet tyytyväisiä Mattilan perhetukikodin tilojen sopivuudesta tapaamisten järjestämiseen. Myönteisiä kokemuksia vanhemmillä oli, koska tilat nähtiin sopivan kokoisina ja vanhemmat saivat henkilökohtaista aikaa lapsen kanssa. Yksi vastaajista oli kokenut Mattilan perhetukikodin tilat sopivan neut-

raalina tapaamispaikkana. Yksi vastaajista olisi toivonut paikalta kodinomaisuutta ja enemmän omaa rauhaa.

”Hyvät tilat, jossa lapset leikki vanhemman tarkkaillessa vieressä --- ei ollut sivullisia häiriötekijöitä.”(H6)

Enemmistö vanhemmista olisi halunnut järjestää lasten tapaamisia muualla. Moni vanhempi toivoi, että lapsi voisi vieraila omassa kodissa tai jonkun muun sukulaisen tai esimerkiksi kummin luona. Useampi vanhempi olisi toivonut tapaavan lapsia myös lyhytaikaisen sijaisperheen kotona. Vanhempien vastauksissa ilmaistiin myös, että tapaamispaikan olisi hyvä olla riittävän rauhallinen ja neutraali paikka, esimerkiksi leikkipuisto, jossa voisi katsella lapsen leikkiä ja keskustella aikuisten kesken.

Enemmistö vanhemmista vastasi myöntävästi, kun kysyttiin saivatko he tavata lastaan riittävästi. Myönteisiä vastauksia ei kukaan perustellut, mutta kielteisen vastauksen antaneet olisivat toivoneet, että lasta olisi voinut tavata enemmän. Eräs vanhemmista oli ikävöinyt lapsia kovasti, mutta sosiaalityöntekijän päätöksen takia tapaamisia ei voitu järjestää vanhemman mielestä riittävän usein. Eräs vanhempi oli kokenut, että hänen toiveitaan ei ollut kuunneltu ja että työntekijät olivat päättäneet, mikä olisi sopiva tapaamismäärä viikossa.

7.3 Vanhempien kokemukset lyhytaikaisesta perhehoidosta suhteessa laitoshoidon

Lastensuojelulaki edellyttää, että lapsi tulisi sijoittaa ensisijaisesti perhehoitoon, oli kyse sitten huostaanotosta, lapsen kiireellisestä sijoituksesta tai väliaikaisesta määräyksestä sijoittaa lapsi kodin ulkopuolelle. Lapsen sijoitus tulee järjestää laitoshoidon vain, jos se on lapsen edun mukaista ja perhehoidossa ei voida taata riittävien tukitoimien järjestämistä. (Räty 2012, 417- 419.) Tutkimuksessa haluttiin myös selvittää, kokivatko vanhemmat lyhytaikaisen perhehoidon oikeana sijoitusmuotona vai olisivatko he mieluummin halunneet lapsen sijoittuvan Mattilan perhetukikodin osastohoitoon.

Selvä enemmistö vanhemmista oli sitä mieltä, että lyhytaikainen perhehoito oli heidän perheen kohdalla oikea ratkaisu. Moni vanhempi ilmaisi, että lasten nuoreen ikään nähden perhehoito oli ollut laitosta kodinomaisempi vaihtoehto ja että lyhytaikaisessa sijaisperheessä lapsi sai yksilökohtaisempaa huomiota. Eräs vanhemmista oli myös sitä mieltä, että työntekijöiden vaihtuvuus ja vuorotyöskentely laitoksessa vaikutti lapsen ja työntekijöiden välisen vuorovaikutussuhteen syntymiseen kielteisesti ja toisaalta suuri lapsimäärä vei aikaa lasten yksilökohtaisemmalta huomiolta.

Vain pieni osa vanhemmista koki laitoshoidon parempana vaihtoehtona. Perusteluina oli, että sijaisperheet olivat erilaisia ja joissakin sijaisperheissä perhe eli muutoksen keskellä eli sijaisperheeseen saattoi olla tulossa muita sijoitettuja lapsia. Tuotiin myös esiin huolta siitä, että lapsi voisi kiintyä lyhytaikaisiin sijaisvanhempiin liikaa. Eräs vastaajista oli sitä mieltä, että lyhyt jakso Mattilan perhetukikodissa voisi olla perhehoitoa parempi vaihtoehto.

7.4 Vanhempien osallisuus ja yhteistyö eri tahojen kanssa

Vanhemman osallisuus sijoituksen kaikissa vaiheissa on sekä vanhemman että lapsen etu (Kujala 2003, 18). Osallisuuteen vaikuttaa merkittävästi se, miten yhteistyö biologisen vanhemman ja sijaisperheen välillä sujuu sekä mikä on vanhemman rooli suhteessa viranomaisiin. Tuloksissa on esitelty tarkemmin biologisten vanhempien kokemuksia yhteistyöstä lyhytaikaisen sijaisperheen kanssa, yhteistyöstä lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien kanssa sekä kokemuksia yhteistyön toteutumisesta sosiaalityöntekijän kanssa.

7.4.1 Yhteistyö biologisen vanhemman ja lyhytaikaisen sijaisperheen välillä

Kysyttäessä vanhempien kokemuksia yhteistyöstä sijaisperheen kanssa, haluttiin selvittää vanhempien kokemuksia yhteistyön toteutumisesta, lapsen hoidosta sekä biologisen vanhemman ja sijaisperheen välisestä vuorovaikutuksesta.

Vanhemmilta kokemukset yhteistyöstä lyhytaikaisen sijaisperheen kanssa vaihtelivat onnistuneista huonoihin kokemuksiin. Onnistunutta yhteistyötä oli vanhempien mielestä ollut esimerkiksi silloin, kun yhteistyö oli ollut molemminpuolista ja yhteydenpito tapahtunut suoraan sijaisperheeseen eikä esimerkiksi sosiaalityöntekijän kautta. Eräs vastaajista mainitsi olevansa myös yleisesti ottaen kiitollinen lasten hyvästä hoidosta.

Aikaisemmissa tutkimuksissa biologiset vanhemmat ovat nähneet onnistuneen yhteistyön takeena olleen vanhemman osallisuuden tukemisen sekä vanhemman mahdollisuuden osallistua työskentelyprosessiin. Avoin, sijaisperheen ja biologisen vanhemman välinen vuorovaikutussuhde oli helpottanut yhteistyön sujumista läpi sijoituksen. (Vaattovaara & Maula 2010, 33- 34.)

Negatiivisiin tai tyytymättömyyttä aiheuttaneisiin kokemuksiin yhteistyöstä olivat vaikuttaneet erilaiset tekijät. Jotkut vanhemmista olivat kokeneet, että lyhytaikaisilla sijaisperheillä oli perheestä annettujen ennakkotietojen perusteella ollut ennakkokäsityksiä vanhemmista, mitkä vaikuttivat yhteistyön heikkoon sujumiseen. Muutama vanhempi kertoi yhteistyön olleen vähäistä tai tapahtuneen välikäsien esimerkiksi lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien välityksellä. Eräs vastaajista oli kokenut, että sijaisperheen motiivit sijaisperheenä toimimiseen olivat kyseenalaiset eikä työ perustunut auttamistyöhön. Tämä oli vanhemman mielestä näkynyt lapsen ja sijaisperheen välisessä vuorovaikutuksessa ja aiheuttanut ristiriitoja esimerkiksi sijaisperheen omien lasten ja sijoitettujen lasten välillä.

Sijaisperheitä valmennettaessa käydään läpi sijaisperheiden valmiuksia tukea lapsen suhteita syntymävanhempiansa sekä yhteistyön tekemistä lapsen asioissa. Sijaisperheen valmiuksia arvioitaessa paneudutaan esimerkiksi edellä esiin tulleisiin epäkohtiin, kuten sijaisvanhempien suhtautumiseen sijoitetun lapsen biologisiin vanhempiin ja niihin syihin, miksi lapsi on sijoitettuna sekä yhteistyön sujumiseen biologisten vanhempien kanssa. Sijaisperheen tulisi myös olla selvillä omista motiiveistaan ryhtyä sijaisvanhemmiksi ja tiedostaa, millaisia haasteita sijoitetun lapsen tulo perheeseen saattaa aiheuttaa perheen dynamiikassa. (Vaattovaara & Maula 2010, 43-45.)

Lähes kaikki vanhemmat olivat olleet tyytyväisiä lapsen hoitoon lyhytaikaisessa sijaisperheessä. Lisäksi jotkut vastasivat olleensa vain osittain. Tyytyväisiä lasten hoitoon oltiin oltu, koska muutos lapsissa oli nähty olevan myönteinen ja lapsen kehityksen menneen eteenpäin. Oli myös koettu, että sijaisperhe tuli lasten kanssa hyvin toimeen ja oli huolehtinut lapsen hoidosta hyvin. Eräs vanhemmista oli tyytyväinen myös siihen, että sijaisperhe oli pitänyt hänet ajan tasalla lapsen asioista ja työskentely oli kaikin puolin avointa.

”---tapahtui kehitystä lapsissa ja ne vaikutti aina tosi iloisilta, myös perhe tykkäsi lapsista kovasti.” (H7)

”Nään, että lapsi on tyytyväinen ja siisti.” (H5)

Tulokset ovat samankaltaisia kuin Erosen ja Hämäläisen tutkimuksessa (2009, 35), jossa haastateltiin myös biologisia vanhempia. Vanhemmat olivat kokeneet perhevälinnät onnistuneiksi ja myös heidän lapsissaan oli tapahtunut muutos myönteisempään suuntaan. Useille vanhemmille oli myös tullut tunne, että sijaisvanhempien ja lasten välinen suhde oli muodostunut läheiseksi.

Osa vanhemmista koki, että lapsen perushoito oli onnistunutta, mutta lapsen henkisiin tarpeisiin ei ollut vastattu riittävällä intensiteetillä. Jotkut vastaajista toivat esiin tyytymättömyyttä siitä, että sijaisperheen omat lapset ja sijoitetut lapset olivat olleet eri asemassa. Myös suuri ikäero sijoitettujen lasten ja perheen omien lasten välillä oli aiheuttanut biologisissa vanhemmissa tyytymättömyyttä, sillä vuorovaikutuksen eri-ikäisten lasten välillä oli nähty jäävän vähäiseksi.

Enemmistö biologisista vanhemmista koki saaneensa keskusteluaikaa liian vähän lyhytaikaisen sijaisperheen kanssa. Osa vanhemmista oli ollut tyytymättömiä siihen, että heillä ei ollut päätösvaltaa tapaamisaikoihin tai päätökset tapaamisista teki sosiaalityöntekijä tai lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajat. Jotkut vanhemmista olivat kokeneet tyytymättömyyttä siitä, että sijaisperhe hoiti yhteydenpidon Mattilan kautta eikä suoraan vanhemmille. Myös pitkä välimatka sijaisperheen ja biologisen van-

hemman välillä nähtiin ongelmallisena ja yhteydenpitoa rajoittavana tekijänä. Kiinnostava seikka on, että Erosen ja Hämäläisen tutkimuksessa (2009, 37-38) biologiset vanhemmat olivat kokeneet olleensa osallisia perhehoidon eri vaiheissa ja pitäneet sijaisperheeseen yhteyttä puhelimitse, tapaamisissa sekä verkostopalaverissa. Vain osalla vanhemmista yhteydenpitoa oli rajoitettu sosiaalityöntekijän päätöksestä. Yhteistä tämän tutkimuksen tuloksille ja Erosen ja Hämäläisen tutkimustuloksille on, että molemmissa tapauksissa biologiset vanhemmat olivat kokeneet välimatkan vaikeuttavan yhteydenpitoa sijaisperheeseen.

7.4.2 Yhteistyö Mattilan lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien kanssa

Vanhemmilta kysyttiin, millaisena he olivat kokeneet yhteistyön lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien kanssa. Vanhemmilta kysyttiin muun muassa mitä mieltä he olivat yhteistyöstä ohjaajien kanssa yleisesti sekä kokivatko he saaneensa riittävästi tukea ja keskusteluaikaa lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien kanssa.

Joidenkin vanhempien kokemus yhteistyöstä lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien kanssa oli ollut heikko tai asiallinen ja selvä enemmistö vanhemmista kertoi yhteistyön olleen helppoa. Ne vanhemmat, jotka vastasivat yhteistyön olleen helppoa, olivat kokeneet ohjaajat muun muassa helposti lähestyttävinä ja mukavina ihmisinä, joiden kanssa oli helppo tulla toimeen. Eräs vastaajista korosti, että hän oli saanut kokemuksen siitä, että häntä todella kuunnellaan ja koki keskustelun ohjaajien kanssa helppona.

”Ohjaajat joka kerta varaavat uuden tapaamisajan, ne on mukavia ja niille on helppo puhua --- ne haluaa auttaa ja haluaa, että lapsella on omat vanhemmat olemassa.”
(H5)

Kuten jo aiemmin on tullut esiin, nähdään lapsen biologisten vanhempien saama tuki merkittävänä tekijänä sijoituksen onnistumisen kannalta. Lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajat eivät toimi pelkästään informaation kulkuväylänä sijaisperheen ja lapsen syntymäperheen välillä, vaan he ovat tärkeä tuki niin sijaisperheelle kuin biologiselle

vanhemmallekin. Lastensuojelun perhehoidon työkirjassa *Onnistuneen sijoituksen siltaa rakentamassa* oli koottu vertaisryhmiin osallistuneiden vanhempien ajatuksia siitä, millaista tukea he sijoituksen alussa toivoivat. Useissa vastauksissa korostui vanhempien ajatukset siitä, kuinka vanhemmat toivoivat työntekijöiden suhtautuvan heihin edelleen lasten vanhempina ja kuinka vanhemmat toivoivat, että keskustelu-apua ammatti-ihmisen kanssa olisi saatavilla. (Mantila ym. 2008, 66-67.)

Muutama vanhempi oli kokenut yhteistyön lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien kanssa joko vaikeana tai asiallisena. Asiallisena yhteistyön kokeneet perustelivat esimerkiksi, että ohjaajat olivat huolehtineet siitä, että sovituista tapaamisajoista oli pidetty kiinni, mutta vanhemman ja ohjaajan välinen suhde ei ollut muodostunut vanhemmalle merkitykselliseksi. Useampi vanhempi kertoi kokeneensa, että joissakin tilanteissa ohjaajien ennakkotiedot sijoitukseen liittyvistä syistä olisivat vaikuttaneet ohjaajiin ennakkoluuloisesti.

”Varmasti asiallisia ihmisiä, mutta tilanteessa ei toimineet hyvin. Epäilen ennakkotietojen vaikuttaneen ohjaajien käytökseen. He tekivät työtään hyvin kuitenkin niissä rajoissa, missä mahdollista.”(H1)

Reilu enemmistö vanhemmista koki saaneensa riittävästi keskusteluaikaa lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien kanssa ja moni ilmaisi myös, että heidän itse halutessaan sitä olisi ollut myös enemmän tarjolla. Ohjaajat oli nähty myös tärkeässä roolissa kertomassa ja kuulemassa lapsen asioista keskusteluiden aikana sijaisperheen ja vanhempien tapaamisissa. Osa vanhemmista oli jatkanut yhteistyötä ohjaajien kanssa myös sijoituksen päätyttyä. Yksi vanhemmista toivoi, että ohjaajat olisivat huomioineet paremmin vanhemman työajat ja että keskusteluita olisi voinut sopia myös virka-ajan ulkopuolelle. Lapsen läsnäolon takia vanhempi oli kokenut keskustelun olevan välillä vaikeaa.

”Keskusteluajat sovittiin keskelle työpäivää, virka-ajan vuoksi. Ei siellä pystynyt keskustella kaikesta, koska lapset olivat paikalla.”(H1)

7.4.3 Yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa

Koska jokainen vanhempi oli tehnyt yhteistyötä myös sosiaaliviranomaisen kanssa, haluttiin selvittää, millaisia kokemuksia vanhemmilla oli yhteistyöstä omaan sosiaalityöntekijäänsä.

Vanhempien kokemukset yhteistyöstä sosiaalityöntekijän kanssa olivat vaihdelleet paljon. Joillakin vanhemmilla kokemukset olivat olleet positiivisia ja he olivat tyytyväisiä omaan sosiaalityöntekijäänsä. Vanhemmat näkivät tärkeänä sen, että myös sosiaalityöntekijä oli kysellyt vanhempien kuulumisia sekä osoittanut ymmärrystä tilannetta kohtaan. Eräs vanhemmista oli kokenut työskentelyssä sosiaalityöntekijän kanssa hyvänä sen, että tämä oli lisännyt tapaamisia ja vanhemman vastuuta asioiden mennessä hyvin ja toisaalta jatkanut lyhytaikaista perhesijoitusta, kun vanhempi oli sitä oman jaksamisensa takia toivonut.

”Tilanteeseen nähden sosiaalityöntekijä on ollut oikein mukava ja auttavainen sekä ymmärtäväinen.”(H3)

Huonot kokemukset sosiaalityöntekijän kanssa liittyivät väärinkäsityksiin eri osapuolten välillä, yhteistyön puutteeseen ja biologisen vanhemman tyytymättömyyteen omaa sosiaalityöntekijää kohtaan. Eräs vanhemmista oli kokenut, että hänelle ei ollut annettu mahdollisuutta vaikuttaa esimerkiksi neuvotteluihin, tai päätöksiä lapsen sijoitukseen liittyen ei ollut tarpeeksi selvästi perusteltu. Epävarmuus ja -tietoisuus vaikeassa tilanteessa olivat aiheuttaneet joissakin vanhemmissa tyytymättömyyttä omaa sosiaalityöntekijää kohtaan.

”Asioista puhuttiin ja soiteltiin, mutta ei sitten löydetty mitään järkevää ratkaisua tilanteeseen.”(H6)

7.5 Vanhempien palaute palvelusta ja parantamisehdotuksia lyhytaikaisen perhehoidon kehittämiseksi

Vanhemmilta kysyttiin, miten he kehittäisivät palvelun eri osa-alueita ja kokivatko he lyhytaikaisesta perhehoidosta olleen hyötyä heille ja lapsille. Kehittämisen varaa vanhemmat kokivat olevan yhteistyön sujumisessa lyhytaikaisen sijaisperheen kanssa, yhteistyön sujumisessa lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien kanssa, lasten tapaamisten järjestämisessä sekä tuen järjestämisessä vanhemmalle lapsen sijoituksen aikana.

Yhteistyön parantamiseksi sijaisperheen ja biologisten vanhempien välillä vanhemmat toivoivat, että sijaisperheen ja biologisten vanhempien välillä olisi enemmän yhteistyötä ja sijaisvanhemmat olisivat vanhempain suoraan yhteydessä lapsiin liittyvissä asioissa. Eräs vanhemmista olisi myös toivonut, että lapsen koti-ikävä olisi otettu paremmin huomioon. Vastauksissa ilmeni myös, että vanhemmat toivoivat sijaisvanhempien toiminnan olevan perustellumpaa ja että biologisilla vanhemmilla itsellään olisi enemmän valtaa vaikuttaa lapsen asioissa.

Kehittämistoiveita yhteistyöhön vanhemman ja lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien kanssa oli vain yhdellä vanhemmista. Hänen toiveensa oli, että perhehoidon ohjaajat pystyisivät auttamaan perhettä enemmän, olemaan perhekeskeisempiä sekä tukemaan jokaista perhettä tapauskohtaisesti.

Kun vanhemmilta kysyttiin, kokivatko he lyhytaikaisesta perhehoidosta olleen jotain hyötyä heille tai lapsille, reilu enemmistö vanhemmista oli kokenut palvelun hyödyllisenä. Perustelut vaihtelivat jonkin verran, mutta tietyt teemat vanhempien keskuudessa tulivat esiin useammassa vastauksessa. Useampi vanhempi oli kokenut, että lapsen sijoitus lyhytaikaiseen sijaisperheeseen oli hengähdystauko perheen vaikeaan tilanteeseen sekä vanhemmalle että lapselle.

”Sain avun, jota en tajunnut tarvitsevani.”(H3)

Lapsen sijoituksen aikana vanhemmat olivat saaneet aikaa saada elämänsä kuntoon

tai järjestää asiat niin, että perhe sai lyhytaikaisen sijoituksen jälkeen tarvittavaa tukea. Myös lasten hyvinvoinnin lisääntyminen toistui useammassa vastauksessa. Eräs vanhemmista kuvaili lastensa olleen sijoituksen jälkeen tasapainoisempia sekä menestyneen koulussa paremmin. Toinen vanhempi kuvaili, että lapsi on nyt tyytyväisempi ja oli perhesijoituksen aikana saanut hyvää, turvallista hoitoa:

”---lapsi sai hyvää hoitoa, niinku turvallista. Se oli puhdas ja siitä huolehdittiin.”(H5)

Jotkut vanhemmista olivat kokeneet lyhytaikaisen perhehoidon hyödyttömänä ja he perustelivat kokemustaan esimerkiksi siten, että hyödyn sijaan sijoitus oli ollut perheelle haitaksi ja vaikuttanut perheen jaksamiseen sijoituksen jälkeen, erityisesti lapsen jaksamiseen. Eräs vanhempi mainitsi, että sijoitus voisi olla hyödyllinen silloin, jos se olisi etukäteen tarkkaan suunniteltu ja vanhempi olisi saanut osallistua päätöksentekoon. Hän myös korosti, että lastensuojelutarpeen ollessa todellinen, lyhytaikainen perhehoito voisi olla ratkaisu tilanteeseen. Yksi vanhemmista ei ollut kokenut palvelusta olleen hyötyä hänelle itselleen, mutta sen seurauksena vanhempi oli osannut hakea apua perheelleen sijoituksen jälkeen.

Vanhemmilla oli mahdollisuus haastattelun lopussa vielä vapaasti kertoa kokemuksestaan tai antaa palautetta lyhytaikaisesta perhehoidosta tai tutkimuksesta. Eräs vanhemmista oli sitä mieltä, että tutkimus oli aiheellinen, koska siten palvelua voisi kehittää ja jatkossa voitaisiin toimia erilailla. Yksi vanhemmista näki perhehoidon hyvänä sijoitusvaihtoehtona, jos perheen tarve sille olisi aito. Hän kuitenkin toivoi, että asioita ei pitkitettäisi, koska sijoitusaika oli perheelle rankka. Useampi vanhempi ilmaisi olleensa palveluun tyytyväisiä.

”Jälkikäteen ajatellen positiivista.”(H6)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyön ensimmäinen tavoite oli selvittää biologisten vanhempien kokemuksia Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisesta perhehoidosta. Tutkimustuloksista

yhteenvetona voidaan sanoa, että biologisten vanhempien kokemukset lyhytaikaisesta perhehoidosta olivat olleet pääasiassa onnistuneita, varsinkin silloin, kun vanhempi oli saanut alusta saakka olla vaikuttamassa päätöksentekoon, saanut riittävästi informaatiota lapsen sijoitukseen liittyen ja saanut riittävästi tukea vanhemmuuteen ja tilanteen selvittämiseen. Epäonnistuneita kokemukset olivat olleet silloin, kun edellä mainitut asiat eivät olleet toteutuneet vanhemman mielestä lainkaan tai jos vanhemman osallisuus työskentelyn aikana oli jäänyt vähäiseksi.

Syyt, miksi lapsi oli ollut sijoitettuna lyhytaikaisessa perhehoidossa, johtuivat monenlaisista ja eriasteisista syistä. Kaikkien taustalla oli kuitenkin joko biologisen vanhemman oma tai lastensuojeluviranomaisten huoli lapsen kotiolosuhteista ja/tai huoli vanhemman jaksamisesta perhettä kuormittavassa tai vaikeassa elämäntilanteessa. Lyhytaikainen perhehoito oli tarjonnut suurimmalle osalle perheistä riittävän tuen tai ainakin mahdollisuuden irrottautua vaikeasta elämäntilanteesta, joten palveluna lyhytaikainen perhehoito voidaan nähdä olevan tarpeellinen palvelumuoto niin avohuollon tukitoimenpiteenä kuin kiireellisessä sijoituksessa. Myös Erosen ja Hämäläisen tutkimuksessa (2009, 41) oli nähty lyhytaikaisen perhehoidon vastaavan perheiden moninaisiin tarpeisiin.

Kaikkiin sijoitusjaksoihin liittyi vanhemman, sijaisvanhempien, Mattilan lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien sekä sosiaalityöntekijän arviointityöskentely siitä, oliko lapsella mahdollisuus palata takaisin kotiin sijoituksen päätyttyä. Ne vanhemmat, jotka olivat alusta asti nähneet sijoituksen tarpeellisena, hyväksyneet sen tai olivat kokeneet sen apukeinona parantaa perheen tilannetta, suhtautuivat sijoituksen eri vaiheisiin myönteisemmin. Vanhemmat, joiden lapsi sijoitettiin kiireellisesti, kokivat luonnollisesti, että heidän asemansa vanhempana oli jollakin tavalla uhattuna ja toisaalta epätietoisuus tilannetta kohtaan asetti tiettyjä ennakkokäsityksiä myös työskentelyn myöhemmissä vaiheissa. Jos sijoitusta ja siihen liittyviä tunteita käsitellään lapsen näkökulmasta, on sekä kirjallisuudessa että tutkimuksissa korostettu, että lapsen etu toteutuu, kun työskentelyyn liittyy tiiviisti myös lapsen biologinen vanhempi. Varsinkin sijoituksen alku on lapselle hämmentävää aikaa, oli sijoituksen syy mikä tahansa. Oleminen erossa omasta vanhemmasta voi olla lapselle raskasta ja vielä raskaamman tilanteesta tekee, jos lapsen vanhempi osoittaa

tyytymättömyyttä tilannetta kohtaan. Tämä voi vaikeuttaa lapsen kiinnittymistä sijaisperheeseen ja toisaalta pitkittää arviointityöskentelyä, vaikka lyhytaikaisen perhehoidon tavoite on nimenomaan löytää tilanteeseen nopea, lapsen edunmukainen ratkaisu. Jos biologisille vanhemmille pystyttäisiin heti alusta saakka takaamaan riittävä tuki ja muodostamaan avoin vuorovaikutussuhde viranomaisiin ja sijaisperheeseen, voisiko lyhytaikaisen perhehoidon tavoite toteutua nykyistä paremmin?

Toisessa teemassa käsiteltiin biologisten vanhempien kokemuksia lasten tapaamisten toteuttamisesta. Mattilan lyhytaikaiselle perhehoidolle on ominaista, että tapaamiset pyritään järjestämään Mattilan perhetukikodin tiloissa. Vaikka suurin osa vanhemmista oli kokenut käytännön toimivana, toivoi osa vanhemmista, että tapaamisia voitaisiin järjestää tarvittaessa myös muualla, kuten perheen omassa kodissa tai sijaisperheen luona. Vaikka Mattilan tilat koettiin pääsääntöisesti tapaamisiin sopivina ja riittävän rauhallisina, oli osa vanhemmista kaivannut kodinomaisempaa tapaamispaikkaa. Mattilan perhetukikoti näyttäytynee joillekin vanhemmista liian laitospaisena ympäristönä, mikä voi vaikeuttaa lapsen ja hänen vanhempansa kohtaamista ja saaden tilanteen tuntumaan luonnottomalta. Lähes kaikki vanhemmista olivat myös toivoneet, että lasta olisi voinut tavata sijoituksen aikana enemmän. Mielestäni tapaamiskertojen määrää tulisi pohtia tarkemmin, ja tapaamisia rajoittaa vain, jos niistä nähdään olevan lapselle selkeästi haittaa. Mielestäni esimerkiksi sijaisperheen sijainti tai viranomaisten kiireelliset aikataulut eivät saisi olla este tapaamisten järjestämiselle.

Kolmannessa teemassa selvitettiin, olisivatko vanhemmat toivoneet lapsen olleen sijoitettuna Mattilan perhetukikodin osastohoitoon lyhytaikaiseen perhesijoituksen sijaan. Selvä enemmistö vanhemmista oli kokenut perhehoidon olleen oikea ratkaisu. Positiivista oli huomata, että vaikka osalla vanhemmista kokemus lyhytaikaisesta perhehoidosta oli ollut vaikea, näkivät vanhemmat jälkikäteen perhehoidossa myös hyviä puolia. Vanhempien vastauksissa korostui vanhemman käsitys lapsen edusta, jossa yksilöllinen, kodissa tapahtuva hoito vastasi vanhempien mielestä lapsen tarpeisiin laitosta paremmin. Tulokset tukevat siis myös lastensuojelulain lapsen sijaishuollon järjestämiseen liittyvää kohtaa, jonka mukaan lapsen sijoitus tulisi

järjestää ensisijaisesti perhehoitona (Räty 2012, 417).

Tutkimuksen tavoite oli selvittää myös biologisten vanhempien kokemuksia yhteistyön toteutumisesta lyhytaikaisen sijaisperheen ja eri viranomaistahojen kanssa. Vanhempien kokemukset yhteistyöstä sekä lyhytaikaisen sijaisperheen että viranomaistahojen kanssa olivat olleet joko onnistuneita tai yhteistyön oli nähty jäävän vähäiseksi tai puutteelliseksi, riippuen siitä, millaisia kokemuksia vanhemmilla oli ollut omasta osallisuudestaan tulla kuulluksi vanhempana ja kuulla lapsen asioista sekä miten yhteydenpito lapsiin oli järjestetty.

Lasten hoitoon sijaisperheessä oli oltu pääsääntöisesti tyytyväisiä, kun taas biologisten vanhempien ja sijaisvanhempien välinen vuorovaikutus oli jäänyt monen vanhemman mielestä liian vähäiseksi. Vanhempien vastauksista paistoi, että moni heistä toivoisi yhteydenpidon sijaisperheeseen tapahtuvaan suoraan vanhemman ja sijaisperheen kesken eikä esimerkiksi sosiaalityöntekijän kautta. Toisaalta on ymmärrettävää, että sijaisperheet haluavat pitää kiinni tietystä yksityisyydestä, varsinkin jos on ennakkokäsitys siitä, että lapsen syntymävanhemman kanssa käytävä yhteistyö saattaisi "aiheuttaa ongelmia" tai pahimmassa tapauksessa luoda väkivallan uhkan. Toisaalta pitäisi muistaa, että lyhytaikaisessa sijoituksessa ennakkotiedot lapsen biologisesta perheestä saattavat olla vähäiset ja perustua esimerkiksi poliisin lausuntoon, joten voi olla tarpeen uudelleen arvioida heti alun jälkeen, pitääkö lapsen syntymäperheen ja sijaisperheen välistä yhteistyötä todella rajoittaa.

Vanhempien positiivisista kokemuksista lapsen hoitoon liittyen voidaan päätellä, että useimmilla Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisilla sijaisperheillä on riittävät valmiudet tarjota lyhytaikaista perhehoitoa sekä tukea lapsen tervettä kasvua ja kehitystä. Kaikki Jyväskylän seudulla käyneet lyhytaikaiset sijaisperheet käyvät jo aikaisemmin esiin tulleen PRIDE- koulutuksen, joka palautteen perusteella voidaan nähdä olevan hyvin räätälöity koulutuskokonaisuus lyhytaikaisen sijaisperheen valmiuksia arvioitaessa. Sijaisperheet ovat myös perheinä erilaisia, joten joku perhe voi vastata lapsen ja tämän biologisen vanhemman tarpeisiin paremmin kuin toinen perhe.

Vanhempien kokemukset siitä, että keskusteluaikaa lyhytaikaisen sijaisperheen kanssa on liian vähän, myötäilevät vanhempien vastauksia, joiden mukaan suora yhteistyötä sijaisperheisiin olisi toivottu enemmän. Erosen ja Hämäläisen vastaavantyyppisessä opinnäytetyössä (2009, 37-38) biologisten vanhempien kokemus oli ollut päinvastainen ja yhteistyön oli nähty olevan riittävää ja tapahtuvan suoraan lyhytaikaiseen sijaisperheeseen. Olisikin mielenkiintoista tietää, millä tavalla Pelastakaa Lapset Ry:n järjestämä lyhytaikainen perhehoito eroaa Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisesta perhehoidosta ja erityisesti yhteydenpitokäytännöt eri organisaatioiden välillä.

Vanhempien kokemukset lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien kanssa olivat olleet vaihtelevia. Monet niistä vanhemmista, jotka olivat kokeneet yhteistyön helppona, olivat yleensäkin saaneet lyhytaikaisesta perhehoidosta positiivisen kokemuksen. Ehkä lapsen sijoitus oli suunniteltu etukäteen, ehkä yhteistyö eri tahojen kanssa oli pian lapsen sijoituksen alun jälkeen osoittautunut vanhemman mielestä onnistuneeksi. Ehkä ohjaajan oli helpompi tukea vanhempaa, jonka kanssa vuorovaikutus sujui alusta saakka hyvin. Vanhemmat, joiden lapsi oli sijoitettu kiireellisesti, olivat monet taas sitä mieltä, että yhteistyö ohjaajienkin kanssa oli jäänyt puutteelliseksi. Ehkä vanhempi ei ollut alussa saanut riittävää tukea, tai oli jäänyt viranomaisten päätöksenteossa ulkopuoliseksi. Voi olla vaikea luoda luottamuksellista suhdetta edes niiden henkilöiden kanssa, joiden tehtävä on tukea ja auttaa vanhempaa kriisissä, jos kokee epäoikeudenmukaisuuden tunteita tilanteessa.

Oli positiivista nähdä, kuinka suurin osa vanhemmista oli yhteistyön puutteesta huolimatta kokenut, että keskusteluaikaa lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien kanssa oli riittävästi tarjolla ja enemmänkin, jos vanhempi sitä olisi tarvinnut. Tästä voidaan tehdä johtopäätös, vanhempien yksilöllisistä kokemuksista huolimatta, että lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien rooli voi nousta merkittäväänkin asemaan vanhempien kriisin toipumisessa ja tilanteen hyväksymisessä.

Vanhempien kokemukset oman sosiaalityöntekijän kanssa olivat myös erilaisia. Erityisen tyytyväisiä yhteistyöhön vanhemmat olivat olleet silloin, kun sosiaalityöntekijä oli ottanut vanhemman selkeästi mukaan sijoitusprosessin eri

vaiheisiin ja osoittanut aitoa kiinnostusta vanhemman tilannetta kohtaan. Vastaavasti huonot kokemukset olivat johtuneet yhteistyön puutteesta ja tietynlaisesta vanhemman ”ohittamisesta” häntä koskevassa päätöksenteossa taikka sosiaalityöntekijän ja vanhemman välisistä väärinkäsityksistä.

Sekä yhteistyössä lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien että sosiaalityöntekijän kanssa, vanhemman positiiviset kokemukset yhteistyöstä olivat yhteydessä siihen, miten hyvin vanhemman osallisuus työskentelyssä oli huomioitu. Kokemus kuunnelluksi tulemisesta, vanhemman oman asiakassuunnitelman tekeminen sekä riittävien tukimuotojen takaaminen voisi helpottaa yhteistyön sujumista varsinkin niiden vanhempien kanssa, jotka kokevan lapsen sijoituksen epäoikeudenmukaisena ja joiden kanssa yhteistyön alkaminen voisi muuten muodostua haastavaksi.

Tutkimuksen tavoite oli myös selvittää, miten Mattilan perhetukikodin lyhytaikaista perhehoitoa voisi kehittää tulevaisuudessa. Biologisten vanhempien palautteen pohjalta kehittämisen varaa on yhteistyössä lyhytaikaisen sijaisperheen kanssa, yhteistyön sujumisessa lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien kanssa, lasten tapaamisten järjestämiseen liittyen sekä tuen järjestämisessä vanhemmalle lapsen sijoituksen aikana. Sekä teoria että tulokset tukevat ajatusta siitä, että vanhemman osallisuus lyhytaikaisessa perhehoidossa määrittelee paljolti sitä, kuinka hyvin lyhytaikaisen sijoituksen tavoite saada perheen tilanne normalisoitua mahdollisimman nopeasti ja sijoittaa lapsi takaisin omaan syntymäkotiinsa, toteutuu. Jo työskentelyn alussa vanhemman tulisi saada kokemus siitä, että hän on edelleen lapsen ensisijainen kasvattaja, ja tähän ajatukseen hänen tulisi saada tukea sijaisperheeltä sekä ohjaajilta. Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisessa perhehoidossa voitaisiin vielä nykyistäkin tarkemmin suunnitella, miten varsinkin sijoituksen alussa vanhempi saisi intensiivisempää tukea ja toisaalta miten lapsen ja biologisen vanhemman välistä yhteydenpitoa voitaisiin lisätä. Jos yhteydenpitoa joudutaan rajoittamaan, vanhemmalle tulisi aina tarkasti kuvaila niitä syitä, miksi rajoittamistoimenpiteisiin on ryhdytty ja selvittää, millä toimenpiteillä yhteydenpitoa voidaan taas lisätä. Lasten tapaamisten toteuttamista voitaisiin myös suunnitella asiakaslähtöisemmäksi ja kysyä esimerkiksi lyhytaikaisilta sijaisperheiltä, missä muualla Mattilan perhetukikodin lisäksi tapaamisia haluttaisiin järjestää. Voitaisiin

myös järjestää tapaamisia, joihin osallistuisi lapsen muita läheisiä, esimerkiksi kummi tai isovanhemmat, jolloin lapsi saisi tavata hänelle tärkeitä ihmisiä useammin. Tukea biologisille vanhemmille voitaisiin järjestää enemmän ohjaamalla vanhempia erilaisten tukitoimien piiriin, esimerkiksi vertaisryhmiin, jossa vanhempi pääsisi heti sijoituksen alkuvaiheessa tai jo ennen suunniteltua sijoitusta purkamaan omia ajatuksiaan sijoitukseen ja esimerkiksi vanhemmuuteen liittyen.

Jatkotutkimusaiheet

Eri puolilla Suomea järjestetään *Voikukkia*- hankkeen koordinoimia vertaistukiryhmiä, jotka on tarkoitettu sijoitettujen ja huostaanotettujen lasten vanhemmille.

Mielenkiintoista olisi selvittää, millaisia kokemuksia biologisilla vanhemmilla on vertaistukiryhmään osallistumisesta ja miten hyvin ryhmien aihepiirit on suunnattu esimerkiksi lyhytaikaisen perhehoidon ympärille. Voitaisiin toteuttaa myös kehittämishanke, jossa muodostettaisiin pilottivertaistukiryhmä lyhytaikaisesti perhehoitoon sijoitettujen lasten vanhemmille ja arvioitaisiin ryhmän toimintaa sekä tarpeellisuutta biologisen vanhemman tukemisessa, kun lapsi on sijoitettuna lyhytaikaiseen sijaisperheeseen.

Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien kokemuksia verrattuna muiden paikkakuntien lyhytaikaisen perhehoidon työntekijöiden kokemuksiin palvelun toteutumisesta voisi myös tutkia osana lyhytaikaisen perhehoidon kehittämistyötä. Vertailu eri paikkakuntien toiminnan ja työntekijöiden välillä voisi vakiinnuttaa lyhytaikaista perhehoitoa valtakunnallisessa tasolla osaksi lastensuojelun sijaishuoltoa sekä yhtenäistää palvelua eri paikkakunnilla.

LÄHTEET

Eronen, E. & Hämäläinen, L. 2009. Lastensuojelun lyhytaikainen perhehoito. Biologisten vanhempien kokemuksia Pelastakaa Lapset Ry:n kehittämishankkeesta ja lapsitutumuksen haasteita. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 12.1.2014.

http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/17843/jamk_1237813073_1.pdf?sequence=2

Garbrah W. 2012. Basics of Research and Development Work. Research Ethics. Diversity. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 22.5.2013.

Gibbs, G. 2007. Analyzing Qualitative Data. The SAGE Qualitative Research Kit. London, UK: SAGE Publications Ltd.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sarjavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.

Hämäläinen H. 1998. Perhoito. Sijaisvanhemman käsikirja. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

Hämäläinen H. 1998. Perhehoito. Työntekijän käsikirja. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

Jyväskylän kaupunki 2014. Mattilan perhetukikodin verkkosivut. Viitattu 12.1.2014.

<http://www.jyvaskyla.fi/sote/perheet/turvakodit>

Kelin, S. & Vuorela, T. 2008. Pienten lasten lyhytaikaisen perhehoidon kehittäminen Mattilan perhetukikodissa. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 12.1.2014.

http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Pieksamaki2008/kelinvuorela.pdf

Key, J. 1997. Research Design in Occupational Education. Qualitative Research. Oklahoma State University. Viitattu 24.5.2013.

<http://www.okstate.edu/ag/agedcm4h/academic/aged5980a/5980/newpage21.htm>

Kujala, V. 2003. Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet. Sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoiminnan opas. Ylöjärvi: Painohäme Oy.

L 3.4.1992/312 Perhehoitajalaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 20.11.2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920312>

L 22.9.2000/812 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 11.1.2014.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

L 13.4.2007/417 Lastensuojelulaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 12.1.2014.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki#L10P54>

Mantila, R; Mikkonen M. & Väinölä L. (toim.) 2008. Onnistuneen sijoituksen siltaa rakentamassa. Lastensuojelun perhehoidon työkirja. Kerava: Savion kirjapaino.

Marjomaa, P. & Laakso, M. 2010. Terveisiä täältä kodista! Lasten, sijaisvanhempien, syntymävanhempien ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmia lastensuojelun perhehoitoon. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 17. K-Print.

Markkanen L. 2003. Perhehoidon tukena 20 vuotta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisen perhehoidon esite perheille. n.d.

Orb A, Eisenhauer L. & Wynaden D. 2001. Ethics in a Qualitative Research. Viitattu 22.5.2013. <http://www.columbia.edu/~mvp19/RMC/M5/QualEthics.pdf>

Pesäpuu ry, 2010. Pride- valmennus sijais- ja adoptiovanhemmuutta harkitseville. Viitattu 20.11.2013. <http://www.pesapuu.fi/pride-ohjelma/pride-valmennus/>

Robson C. 2007. How to do a research project – A guide for undergraduate students. USA, UK & Australia: Blackwell Publishing Ltd.

Räsänen, H. & Sillgren, S. 2008. Sijaisvanhempien yhteistyö biologisten vanhempien kanssa sijoituksen aikana. Opinnäytetyö. Lahden ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 12.1.2014.

<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/11811/2008-05-06-03.pdf?sequence=1>

Räty, T. 2012. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 2. uud. p. Porvoo: Bookwell Oy.

Simons H. 2009. Case Study: Research in Practice. London: SAGE Publications Ltd.

Särkiö, H. 2013. Lähemmäs- Läheisten osallisuuden vahvistaminen lastensuojelussa (2013-2016). Erityisasiantuntijan puheenvuoro 12.6.2013 Porissa Lastensuojelun ke-säpäivillä. Järjestäjänä Pesäpuu Ry. Viitattu 11.1.2014.

http://www.pesapuu.fi/media/uploads/dokumentit/lahemmas/lahemmas_diat_250413_pori.pdf

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. 1. p. Helsinki: WSOYpro Oy.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Sosiaaliportti 2013. Lastensuojelun käsikirja. Sijais-

huolto. Viitattu 20.1.2014.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Varhaisen puuttumisen vastuuhenkilöverkosto Varpu. Huolen vyöhykkeistö- apuväline avoimen yhteistyön kehittämiseksi. Viitattu 24.9.2013. http://www.varpu.fi/varpu/tyovalineita/huolen_vyohykkeisto

Tiikkala, K. 2011. Lyhytaikaista perhehoitoa lapsen parhaaksi. Haastattelututkimus perhehoitajien kokemuksista. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 21.5.2013.

http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/30432/Tiikkaja_Katri.pdf?sequence=

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Latvia: kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vaattovaara V. & Maula R. 2010. "Ettei joudu silleen yllättäen vaan johonkin". Lyhytaikainen perhehoito osana lastensuojelun avo- ja sijaishuoltoa. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja nro 14. Helsinki: As Reusner.

Vuorela, S. 2005. Haastattelumenetelmät. Ovaska, S., Aula, A. & Majaranta, P. (toim.) Käytettävyydetutkimuksen menetelmät, 37-52. Tampereen yliopisto, Tietojenkäsittelytieteiden laitos. Viitattu 12.1.2014. <http://www.cs.uta.fi/usabsem/luvut/3-Vuorela.pdf>

Välivaara, C. 2008. Lapsilähtöisiä vuorovaikutuksen välineitä. Ketola, J. (toim.) Mene-tyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Juva: WS Bookwell Oy.

LIITTEET

Liite 1: Saatekirje perheille

Hei,

Olen kolmannen vuoden sosionomiopiskelija Jyväskylän ammattikorkeakoulusta ja suuntautunut opinnoissani varhaiskasvatukseen, sosiaalipedagogiikkaan ja lastensuojeluun. Teen opinnäytetyöni yhteistyössä Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisen perhehoidon ja Keski-Suomen sijaishuoltoyksikön kanssa aiheesta *Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisen perhehoidon asiakkaiden kokemuksia palvelusta*. Tutkimuksen tarkoitus on kerätä puhelinhaastatteluilla palautetta Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisen perhehoidon asiakasperheiltä, jotka ovat käyttäneet palvelua. Palautteen keräämisen ensisijainen tavoite on toimia palvelun laadun ja sisällön mittarina sekä olla avuksi jatkossa LYPE (lyhytaikainen perhesijoitus) -ohjaajille palvelun kehittämiseksi.

Tutkimus toteutetaan kokonaisuudessaan kevään- syksyn 2013 aikana. Puhelinhaastattelut toteutetaan kesän 2013 aikana Mattilan perhetukikodista käsin. Puhelinhaastatteluun osallistuvat opinnäytetyön tekijä, hänen apunaan vastauksia vastauslomakkeeseen kirjaava opiskelija Jyväskylän ammattikorkeakoulusta sekä haastateltava. Haastattelun kysymykset liittyvät lyhytaikaisen perhehoidon sijoituksen kestoon ja syihin, tiedon kulkuun sijoituksen aikana sekä kokemuksiin lyhytaikaisesta perhehoidosta ja lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajista. Haastatteluita ei nauhoiteta eikä vastauslomakkeisiin merkitä vastaajan henkilökohtaisia tietoja. Sekä opinnäytetyön tekijä että häntä auttava opiskelija ovat salassapitovelvollisia.

Ohessa on liitteenä tutkimukseen osallistumisen suostumuslomake, jossa pyydän teitä allekirjoituksella vahvistamaan osallistumisenne ja sen jälkeen lähettämään suostumuslomakkeen vastauskuoressa Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajille **7.6. mennessä**. Teillä on missä vaiheessa tahansa oikeus jättäytyä pois tutkimuksesta.

Mattilasta ollaan teihin yhteydessä mahdollisimman pian suostumuksen saapumisen jälkeen, milloin sovitaan haastattelun ajankohdasta.

Jos teillä on mitään aiheeseen liittyviä kysymyksiä, voitte ottaa minuun nimettömänä yhteyttä joko Mattilan perhetukikodin kautta tai lähettää sähköpostia osoitteeseen (sähköpostiosoite) tai soittaa numeroon (puhelinumero).

Ystävällisin terveisin

Heli Oikkonen/ Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Liite 2: Suostumuslomake perheille

Minä _____

osallistun tutkimukseen.

en osallistu tutkimukseen.

Haastattelun aineistoa

saa käyttää opinnäytetyössä.

ei saa käyttää opinnäytetyössä.

Rasti ruutuun () , mikäli haluatte osallistua.

Aika ja paikka _____

Allekirjoitus _____

Kirjeen mukana on vastauskuori, jossa lähetätte suostumuksenne tutkimukseen **7.6.2013 mennessä** Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajille. Osoite on kuoressa jo valmiiksi.

Kiitos osallistumisesta!

Liite 3: Haastattelun runko

KYSELY LASTENSUOJELUN LYHYTAIKAISESTA PERHEHOIDOSTA

Puhelinhaastattelu, Päivämäärä:

Teidän lapsenne on ollut vuonna ---- Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisen perhehoi-
don palvelun piirissä

Toivoisimme saavamme teidän palautetta, jotta voimme kehittää Mattilan perhehoi-
don palveluita.

Vastaukset kirjataan nimettömänä ja kyselyn tuloksissa ei näy henkilötietoja.

Haluatteko vastata kyselyymme?

Kuinka kauan lapsenne oli lyhytaikaisessa perhehoidossa:

Pari päivää: _____ Alle 1 viikko: _____ 1kk: _____ Alle 3kk: _____
3-6kk: _____ Yli 6 kk _____

Saitteko riittävästi tietoa Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisesta perhehoidosta:

Kyllä _____

En _____

Mistä olisin halunnut lisää tietoa:

Olitteko tietoinen sijoituksen tarpeellisuudesta/syistä:

Kyllä _____

En _____

Saitteko riittävästi tietoa sijoituksen tarpeellisuudesta/syistä?

Kyllä: _____

Ei: _____

Päätöksen lyhytaikaisesta perhesijoituksesta tekee lastensuojelun sosiaalityöntekijä.
Mitä haluat kertoa yhteistyöstä sosiaalityöntekijän kanssa:

Millainen oli kokemuksenne yhteistyöstä lyhytaikaisesta perhehoitoa tarjoavan perheen kanssa:

Olitteko tyytyväisiä lapsenne hoitoon Lype- perheessä:

Kyllä _____

En: _____

Perustelut:

Saitteko tarpeeksi keskusteluaikaa Lype-perheen kanssa:

Kyllä: _____

En: _____

Perustelut:

Lisäksi olisin toivonut, että

Millaista oli yhteistyö lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajien kanssa:

Helppoa: _____

Vaikeaa: _____

Jotain muuta, mitä: _____

Perustelut:

Sain tarvittaessa omaa keskusteluaikaa lype-ohjaajan kanssa:

Kyllä: _____

Ei: _____

Perustelut:

Lisäksi olisin toivonut, että lyhytaikaisen perhehoidon ohjaajat

Lasten tapaamisten toteuttaminen

- Mattilan perhetukikodin tilojen sopivuus tapaamisissa:

- Olisitteko halunneet tavata muualla, missä _____
- Saitteko tavata lastanne riittävästi:

Laki edellyttää lasten väliaikaisenkin sijaishuollon järjestämistä ensisijaisena perhehoidossa. Olisitteko toivonut, että lapsenne olisi ollut perhehoidon asemasta osastohoidossa Mattilan perhetukikodissa:

Kyllä: ___ Ei: _____

Perustelut:

Oliko lyhytaikaisesta perhehoidosta mielestänne hyötyä lapsellenne ja perheellenne, millaista:

Lapsenne palasi kotiin _____

Lapsenne on edelleen lyhytaikaisessa perhehoidos-
sa _____

Lapsenne on pitkäaikaisessa perhehoidos-
sa _____

Mitä muuta haluaisit kertoa:

Saako vastauksia käyttää opinnäytetyön aineistona?

Kyllä: _____ Ei: _____

-yhteenveto haastattelusta

Kiitos haastattelusta ja mukavaa kesän jatkoa!